

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Camilla Wessberg
Miljöenheten
018-19 50 31
camilla.wessberg@c.lst.se

Beslut

1 (3)

2007-01-29

512-7665-02

Enligt sändlista

Fastställande av skötselplan för naturreservatet Gräsö gård i Östhammars kommun

Beslut

Länsstyrelsen i Uppsala län fastställer med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken, bifogad skötselplan (bilaga 1) för naturreservatet Gräsö gård i Östhammars kommun. Bifogad skötselplan ersätter härmed skötselplanen från 1982-06-18, dnr: 11.1211-1211-76.

Redogörelse för ärendet

Länsstyrelsen i Uppsala län beslutade den 18 juni 1982 om bildande av naturreservatet Gräsö gård med stöd av 7 § naturvårdslagen (1974:1029). I samband med beslutet fastställdes den tills nu gällande skötselplanen. Ett förslag till reviderad skötselplan har tagits fram av Gillis Aronsson, Upplandsstiftelsen och Sven-Olov Borgegård, Ekologiplan, Västerås. Förslaget sändes ut på remiss den 30 juni 2006. Svar på remissen har kommit in från Sigvard Nilsson, Uppsala; Arne Nilsson, Stockholm; Upplandsstiftelsen (Martin Amcoff); Östhammars kommun och Sveriges geologiska undersökning (avstår från yttrande). Länsstyrelsen har tagit del av samtliga skrivelser och framförda synpunkter har beaktats och i huvudsak inarbetats i skötselplanen.

Motivering

Enligt 3 § förordningen om områdesskydd, ska den beslutande myndigheten fastställa en skötselplan för varje naturreservat. Enligt Naturvårdsverkets riktlinjer (handbok 2003:3) bör beslutsmyndigheten löpande se över skötselplanernas aktualitet och revidera vid behov. Skötselplanens syfte är att utgöra ett praktiskt program för förvaltning, planering och genomförande av skötselåtgärder för bevarande av reservatets värden.

Den föregående skötselplanen för Gräsö gårds naturreservat fastställdes i samband med reservatsbeslutet 1982. Den var föråldrad, inaktuell och uppfyllde inte de riktlinjer som Naturvårdsverket lade fram 2003. Det var därför nödvändigt att ta fram en ny skötselplan. Föreliggande skötselplan har anpassats efter Naturvårdsverkets riktlinjer, vilket bland annat betyder att varje skötselområde ska ha tydliga och uppföljningsbara bevarandemål som vägledning för skötseln. I beskrivningsdelen ska det tydligt framgå vilka biologiska, geovetenskapliga och kulturhistoriska värden, samt vilka värden för friluftsliv, som finns i reservatet. Detta tillsammans med kunskapen om hur området brukas och har brukats har avgjort vilka mål som ställts upp och därmed hur reservatet ska skötas. Skötseln får inte strida mot reservatets syfte eller föreskrifter.

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Beslut

2(3)

2007-01-29

512-7665-02

I skötselplanen betonas betydelsen av en aktiv skötsel av kulturmarkerna, där betande djur och en varierad betesregim är nödvändiga för att bevara naturvärdena. Skogsområden i reservatet bör vara föremål för skogsbete. Vidare ska skogen brukas med naturvårdssyfte och uttag av virke ska enbart ske för att gynna naturvärden.

Beslutet kan överklagas hos regeringen, miljödepartementet. Se bilaga 3.

I den slutliga handläggningen har deltagit naturvårdsdirektör Yvonne Aldentun (beslutande), biträdande länsantikvarie Jan Helmer Gustafsson och naturvårdshandläggare Camilla Wessberg (föredragande).

I enlighet med länsstyrelsens beslut

Camilla Wessberg

Naturvårdshandläggare

Bilagor

1. Skötselplan för naturreservatet Gräsö gård
2. Reservatsbeslut 1982-06-18, dnr: 11.1211-1211-76
3. Hur man överklagar
4. Beslut om överlåtande av förvaltning 2005-09-15, dnr: 511-5283-05

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Beslut

3(3)

2007-01-29

512-7665-02

SÄNDLISTA

Naturvårdsverket, 106 48 Stockholm

Östhammars kommun, Box 66, 742 21 Östhammar

Upplandsstiftelsen, Box 26074, 750 26 Uppsala

Östhammars naturskyddsförening, 742 91 Östhammar

Upplands ornitologiska förening, Box 59, 751 03 Uppsala

Naturskyddsföreningen i Uppsala län, 755 95 Uppsala

Entomologiska föreningen i Uppland, c/o Evolutionsmuséets zoologiska
avdelning, Villavägen 9, 752 36 Uppsala

Uppsala svampklubb, 752 40 UPPSALA

Evolutionsbiologiskt centrum, Uppsala universitet, Norbyvägen 18D, 752 36
Uppsala

Institutionen för naturvårdsbiologi, SLU, Box 7002, 750 07 Uppsala

Skogsstyrelsen Region Svea, Portalgatan 2B, 754 23 Uppsala

Sveriges geologiska undersökning, Box 670, 751 28 Uppsala

Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljöavdelningen, Landskapsenheten, Box 5405, 114

84 Stockholm

Kulturmiljöenheten

Näringslivs- och landsbygdsenheten

Skötselplan för naturreservatet Gräsö gård Östhammars kommun

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SKÖTSELPLANENS SYFTE	3
SYFTET MED RESERVATET OCH DESS SKÖTSEL	3
BESKRIVNINGSDDEL	4
ADMINISTRATIVA DATA	4
FÖRESKRIFTER UTÖVER RESERVATSBESLUT	6
NATURVÄRDESBEDÖMNINGAR	7
ALLMÄN BESKRIVNING	7
HISTORISK OCH NUVARANDE MARKANVÄNDNING	8
OMRÅDETS BEVARANDEVÄRDEN	11
Biologiska värden	11
Kulturhistoriska värden	15
Värden för friluftslivet	16
PRIORITERADE BEVARANDEVÄRDEN	16
BESKRIVNING AV BYGGNADER	17
INTRESSEN FÖR ALLMÄNHETEN	18
REFERENSER	18
Publicerade skrifter	18
Opublicerat material	19
Kartmaterial	19
Muntliga uppgifter	19
PLANDEL	20
ÖVERGRIPANDE SKÖTSEL	20
BESKRIVNING, BEVARANDEMÅL OCH FÖRESKRIFTER FÖR SKÖTSEL	20
Bränder	34
Vägar (inklusive vägdken), stigar och ledningar	34
Byggnader och andra anläggningar	34
Upplag m.m.	34
Jakt och fiske	34
Fauna- och floravård	34
Fornlämningar	34
Kulturlämningar	34
UPPFÖLJNING AV SKÖTSELÅTGÄRDER	35
UPPFÖLJNING AV BEVARANDEMÅL	35
SAMMANFATTNING OCH PRIORITERING AV ÅTGÄRDER	36
BILAGOR	37

SKÖTSELPLANENS SYFTE

Skötselplanen avser främst att ge anvisningar om bevarande av naturreservatets värden. Planens mål är långsiktiga medan åtgärdsförslagen avser en kortare period, ca 10 år. Skötselplanen ska således med bevarat syfte kunna justeras vid behov. Förslag till ändring av planen ska underställas länsstyrelsen för godkännande och fastställande.

SYFTET MED RESERVATET OCH DESS SKÖTSEL

Syftet med reservatet är att:

- bevara en småbruten, levande odlingsbygd med dess natur- och kulturvärden,
- tillvarata och utveckla de möjligheter detta område erbjuder för rörligt friluftsliv och rekreation,
- låta ett barrskogsparti utvecklas till naturskog till gagn för den kulturellt-vetenskapliga naturvården och för friluftslivet.

Skötseln av naturreservatet ska leda till att:

- områdets småbrutna jordbrukslandskap, som redan under 1700-talet fick sin huvudsakliga struktur, bevaras med bl.a. hävdade och ogödslade ängs- och hagmarker, spridda äldre träd och buskar samt hamlade lövträd,
- äldre barr- och blandskogsbestånd bevaras och att yngre skogsbestånd utvecklas mot luckig och flerskiktad skog samt att delar av skogsmarken är betespräglad,
- att livsmiljöer för hotade och missgynnade arter bevaras och förstärks,
- allmänhetens möjligheter till naturupplevelser och friluftsliv stimuleras och, i den mån det inte strider mot bevarandeintressen, underlättas genom olika anordningar.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

BESKRIVNINGSDDEL

Administrativa data

Naturreseptatets namn: Gräsö gård

Objektsnummer: 03-02-038

Beteckning enligt
Natura 2000: SE0210250

Kommun: Östhammar

Församling: Öregrund-Gräsö

Fastighet: Gräsö 1:19
Gräsö 1:74 (del av)
Gräsö 1:122 (del av)

Markägare: Östhammars kommun

Förvaltare: Östhammars kommun – gårdsmiljö (skötselomr. L) och
byggnader (skötselomr. N) förutom jaktorn.
Upplandsstiftelsen – övriga skötselområden.

Fastighetsanknutna
rättigheter: Väg i samfällad vägmark i Gräsö 1:355, (rättighet 03-GRÄ-
170.2)
Väg för Gräsö 1:113, (rättighet 03-GRÄ-215.1)
Väg för Gräsö 1:296, (rättighet 03-GRÄ-907.1)
Väg för Gräsö 1:317-319, (rättighet 03-73:730.1)
Väg för Gräsö 1:320-321, (rättighet 03-73:826.1)
Väg för Gräsö 1:74, 1:77, 1:287-288, 1:317-319, (rättighet
1978.07.18, C3 110/77)
Väg för Gräsö 1:343, (rättighet 03-82:334.1)
Telia AB, (rättighet 03-95:182.1)
Kraftledning för Gräsö 2:27, (rättighet 03-IM1-72/96.1)
Kraftledning för Västerbyn 3:32, (rättighet 0382IM-
03/21946.1)
Vatten och avlopp, (rättighet 03-90:677.1)
Båtplats m.m. för Gräsö 1:287-288, 1:291-295, (rättighet
03-IM1-72/4835.1)
Båtplats m.m. för Gräsö 1:8, (rättighet 03-IM1-72/4836.1)

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

		Båtplats m.m. för Gräsö 1:242, (rättighet 03-IM1-73/487.1)
		Båtplats m.m. för Gräsö 1:176, (rättighet 03-IM1-74/4696.1)
		Båtplats för Gräsö 1:8, 1:242, 1:176, 1:287-288, 1:291-295 (rättighet 1982.07.20, Dnr. 206813)
. /A	Lägesbeskrivning:	Reservatet är beläget på Gräsö, söder och öster om Gräsö kyrka. Läget framgår av bifogad översiktskarta, se bilaga A.
. /B	Gräns:	Området har markerats med heldragen linje på bifogad reservatskarta, bilaga B.
	Koordinat i rikets system (RT90):	x = 6695300; y = 1647920
	Fastighetskarta (Ekonomisk karta):	128 89 Öregrund, 128 99 Gräsö
	Terrängkarta (Topografisk karta):	12 I Östhammar NO
	Naturgeografisk region:	Östersjökusten med skärgårdar (25)
	Area - reservatet:	Totalt 310,9 hektar, varav land 287,1 hektar
	Area – Natura 2000:	Totalt 48,8 hektar
	Markslag och naturtyp: (ungefärliga arealer maj 2006)	
	Hällmarkstallskog, äldre än 100 år (inkl. bergimpediment)	10 ha
	Tallmosse, äldre än 100 år (skvattramtyp)	3 ha
	Talldominerad skog på frisk mark, av (fattig) ristyp, > 100 år	4 ha
	Grandominerad, kalkrik skog, äldre än 100 år	6 ha
	Blandsumpskog, äldre än 100 år	1 ha
	Av skogen äldre än 100 år (ovan) ingår 7 ha i betesfällor (skogsbete).	
	Hällmarkstallskog, mellan 80-100 år	15 ha
	Talldominerad skog, av (fattig) ristyp, mellan 80-100 år	32 ha
	Grandominerad, kalkrik skog, mellan 80-100 år	35 ha
	Blandsumpskog, mellan 80-100 år	14 ha
	Av skogen mellan 80-100 år (ovan) ingår 40 ha i betesfällor (skogsbete).	
	Barr- och blandskog, mellan 40-80 år (fastmark)	40 ha

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Löv- och blandsumpskog, mellan 40-80 år	4 ha
Ungskog - barrplantering (< 40 år)	40 ha
Av skogen mellan 40-80 år (ovan) ingår 8 ha i betesfällor (skogsbete).	
Av skogsmarken yngre än 40 år (ovan) ingår 10 ha i betesfällor (skogsbete).	
Igenväxande kärr	2 ha
Beteshävdad träd- och buskbärande hage	12 ha
Öppen ogödslad betesmark (naturbetesmark)	2 ha
Öppen gödselpåverkad betesmark	4 ha
Öppen beteshävdad strandäng	2,5 ha
Igenväxande ohävdad strandäng	0,5 ha
Brukad åkermark	31 ha
Betad f.d. åkermark	5 ha
Ohävdad f.d. åkermark	8 ha
Ohävdade öppna och halvöppna bryn och åkerholmar	7 ha
Gårdsmiljö	4 ha
Övrig mark på land	5 ha
Hav och bladvass	24 ha

Naturtyper enligt

Natura 2000:

*Havsstrandängar av Östersjötyp (1630)	2,3 ha
Kalkgräsmarker (*viktiga orkidélokaler) nedanför trädgränsen (6210)	3 ha
*Artrika silikatgräsmarker nedanför trädgränsen (6270)	10 ha
Fuktängar med blåtåtel eller starr (6410)	2 ha
Trädklädd betesmark (9070)	18 ha

* Bevarandet av naturtypen har hög prioritet inom EU.

Föreskrifter utöver reservatsbeslut

Delar av Gräsö gård utgör Natura 2000-område enligt miljöbalken (MB) 7 kap 27 §. Enligt MB 7 kap 28a § ska åtgärder som eventuellt kan skada området anmälas till Länsstyrelsen och tillstånd måste ges från Länsstyrelsen eller annan högre myndighet innan åtgärden får utföras.

Gräsö gård ingår även i ett större område klassat som riksintresse för naturvård (N18) och är därmed skyddat enligt MB 3 kap 6 §. Vidare gäller särskilda bestämmelser för fritidsbebyggelse och vissa anläggningar i området enligt MB 4 kap 4 §.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Naturvärdesbedömningar

Reservatet är upptaget i länets naturvårdsprogram (1987), objekt 82.51, och har bedömts tillhöra klass III (högt naturvärde). I länets program för odlingslandskap (1993) har området bedömts vara av högsta värde.

I Ängs- och hagmarksinventeringen (1993) finns två objekt (82-020, 82-021) beskrivna från reservatet tillhörande klass 4 resp. klass 2.

I Ängs- och betesmarksinventeringen (2005) beskrivs området vid Skårsund (Kattskär), fältid 586-NJE, som skogsbete, betesmark, en del igenväxt, samt strandbete. Floran bedömdes vara mycket fin på välhävdade delar och i kraftledningsgatan, men mer trivial, med älggräs och alsly, i andra delar.

Skogsvårdsstyrelsen har beskrivit 2 nyckelbiotoper och 4 naturvärdesobjekt på sammanlagt 6,1 hektar inom reservatsobjektet.

Vid en fjärilsinventering 1996-97 (Ryrholm, Björklund & Frycklund 1999) noterades två områden inom reservatet med näst högsta naturvärden på en fyrgradig skala.

Vid en flygbildstolkning 2005 (NaturGIS, Tommy Löfgren) noterades 6 objekt på sammanlagt 25,9 hektar örtrik barrskog med träd över 100 år.

Allmän beskrivning

Reservatet består av ett småbrutet skärgårdslandskap med omväxlande skogs-, åker- och betesmarker. Skogsmarken, myr- och bergimpediment utgör ca 206 hektar. Åker och äng är ca 66 hektar och övrig areal såsom bryn, åkerholmar, tomtmark, vägar etc. upptar ca 15 hektar. I reservatet ingår även 24 hektar vatten.

I sydvästra delen av reservatet ligger själva gården med huvudbyggnad och flyglar. En väl hävdad betesmark finns sydost om gården. Större delen har en öppen karaktär med enar, havtorn, nypon berberis, enstaka askar och rönnar. Inom ett mindre område växer spärrgreniga björkar, tallar, rönn och apel i brynen. Djuren tuktar havtornen som inte tillåts breda ut sig. Utmed vägen mot Apelgården finns fina betade backar. Trädskiktet tätnar ett 100-tal m från den lilla vägen.

Skogen består huvudsakligen av hållmarker med tall, talldominerad skog av ristyp, ört- och kalkrik granskog samt blandsumpskogar med björk, klibbal, gran och tall. I barrskogen är inslaget av björk och grovvuxen asp stort. Cirka 8 % av den produktiva skogsarealen har slutavverkats sedan reservatet bildades 1982. Detta motsvarar ungefär hälften av den skog som skulle ha varit över 100 år idag, (om man inte hade avverkat).

De långa stränderna är delvis klippiga omväxlande med partier av sandstrand.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Badmöjligheter finns på flera platser. En strandäng utbreder sig i reservatets södra del.

Historisk och nuvarande markanvändning

Kort historik

Öster om Gräsö gård finns ett gravfält, med 55 anläggningar, från vikingatiden. Enligt tidens sed låg gravfält under järnåldern i anslutning till bosättningarna. Man kan utgå ifrån att bosättningen vid Gräsö gård varit en kolonisationskärna för övrig bebyggelse på Gräsö. Vid Gräsö gård finns de bästa förutsättningarna för ängs- och åkerbruk på ön. Åkermarken är välarronderad och förhållandevis sammanhängande.

År 1545 bestod Gräsö by av 12 skattehemman. Gustav Vasa köpte dessa och tre år senare uppmanades bönderna att flytta. Av fem av dessa gårdar bildades en kungsgård. Man har antagit att det var i samband med den händelsen som byarna Österbyn och Västerbyn bildades. Gräsö kungsgård ombildades i början av 1600-talet till säteri. År 1687 drogs gården in till kronan genom Karl XI:s stora reduktion.

Därefter kom gården genom köp att lyda under Forsmarks bruk fram till 1930-talet, då gården övergick i privat ägo. Idag ägs Gräsö gård av Östhammars kommun.

Nuvarande arrendatorfamilj har bedrivit jordbruk på fastigheten sedan 1959. Åker och betesmarker ingår i arrendet medan skogen har skötts av Östhammars kommun.

Äldre kartmaterial

Följande beskrivning av det äldre landskapet baseras på en karta över storskiftet från 1767. Därtill kommer en del beskrivningar över Gräsö. Det finns inte någon karta upprättad för Gräsö gård från 1800-talet varför en jämförelse över tiden inte kan göras. Häradskartan från 1905 utgör nästa nedslag i den historiska markanvändningen. Den kartan innehåller inga uppgifter om hägnadssystem så den kan inte användas för att bedöma betestrycket på olika markområden.

Förändrat markinnehav

Gräsö gårds markinnehav har varierat under de senaste århundradena. År 1767 var 29 ha brukade som åker och 237 ha användes som äng. Därtill kom stora arealer skog och övrig mark. Enligt Radloff (1910) bestod fastigheten av ca 5000 tunnland (2 470 ha) under slutet av 1700-talet. Dessutom anges att under Gräsö gård fanns 21 torp. År 1905 bestod fastigheten av 5196 ha varav 203 ha åker och 134 ha naturlig äng. Övrig mark utgjordes huvudsakligen av skog.

Ett stort antal torp, med tillhörande mark, som redan var etablerade under 1700-talet, samt flera som tillkom senare, såldes av under slutet av 1920-talet i samband med ett arvsskifte.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Markanvändning

Redan under 1700-talet hade stora delar av Gräsö fått sin struktur. De av naturen givna förutsättningarna för ängs- och åkerbruk har medfört att odlingsmarken tagits upp i de låga sprickdalarna och de små slätterna mellan moränjordar och hållmarker. I de låglänta partierna har de finkorniga partiklarna, samlats genom svallning i ett grunt hav. Vid en jämförelse mellan Storskifteskartan från 1767 och dagens situation finner man att ängs- och åkermarken för mer än två hundra år sedan i stor utsträckning överensstämmer med dagens odlingsmarker.

Det är anmärkningsvärt att ängsarealen under senare delen av 1700-talet var över åtta gånger större än åkermarken. Slutsatsen är att animalieproduktionen var av mycket större betydelse än spannmålsproduktionen. Det stämmer väl överens med agrarhistoriska studier som genomförts i olika delar av landet. De visar att animalieproduktionen har betydligt större betydelse i skogsbygder och andra marginalområden än i slättbygderna (Dahlström 2006).

I början av 1900-talet hade ängsmarkerna fortfarande stor utbredning på Gräsö, medan i centrala jordbruksområden i övriga Uppland var merparten redan överförda till andra markslag. Djurhållningen, som under flera århundraden påverkat landskapet, hade således ännu en stark ställning på Gräsö, vid förra sekelskiftet.

Betetryck

Vid en enkel överslagsberäkning av antalet kor som kunde födas med vinterfoder, arealen ängs- och betesmark inklusive skogsbete blir slutsatsen att betetrycket inom reservatsområdet generellt var lågt på 1700-talet. Men betetrycket varierade sannolikt mellan olika delar av fastigheten med det högsta betetrycket i beteshagarna.

Antalet kor som kunde födas med vinterfoder från reservatet var 40-60 st. Om djuren endast betade hagarna blev betetrycket 0,48-0,71 djur/ha. Tas även skogsbetet med i beräkningen blev betetrycket 0,30-0,45 djur/ha. Efterbetet på inägomarken gör att betetrycket ytterligare minskade. Dessutom måste man beakta att husdjuren för mer än tvåhundra år sedan hade en levande vikt som inte var mer än 1/5 av vad en ko idag väger.

Betesmarker

./F

Två större beteshagar fanns inom gårdens ägor (se bilaga F). Den ena kunde nås från gården via en fägata som delade av de två gårderna. Den andra kunde nås från gården utmed stranden. Dessa två beteshagar kan antas ha betats intensivt då djurens bete inte störde höproduktionen eller spannmålsodlingen på ängar eller åkrar. Betet började troligtvis under senare delen av maj eller första delen av juni och kunde pågå hela växtperioden, eventuellt med uppehåll för den period djuren betade återväxten på åkrar och ängar.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Åkermarken brukades i tvåsåde, vilket var gängse i östra Sverige. Merparten av åkermarken låg i anslutning till gården. Några mindre åkrar fanns även på något torrare delar i anslutning till större ängsområden öster om gården. Åkrarna öster om gården var särhågnade, medan åkrarna vid gården var hågnade tillsammans med ängar och mellanliggande skogspartier eller backar.

Efter slåtter och skörd kunde djuren släppas in på åkrar och ängar. Det gärd som burit spannmål kunde inte efterbetas förrän efter senare delen av augusti och under hösten om plöjningen började först nästkommande vår. Om plöjningen började efter skörden kunde djuren beta återväxten på ängarna och backarna och enbart gödsla de plöjda åkrarna.

Det gärd som låg i träda kunde betas efter slåttern och fram till ev. sådd på förhösten. Betesperioden inom gårderna började i båda fallen inte förrän i augusti, dvs. med ett mycket sent betespåsläpp.

Ett regelrätt skogsbete finns nordöst om beteshagen öster om gården. Den kan ha använts av djur som inte behövde samma tillsyn som arbetande hästar, oxar och kalvar. Sinkor, arbetslediga hästar och får kan ha utnyttjat den utmarken men den kan naturligtvis även ha betats av mjölkande kor i mån av bristande tillgång på bete i hagarna och på inägorna.

Åkrar

Dagens åkrar var i sina huvuddrag redan brukade som äng och åker under mitten av 1700-talet. Under senare delen av 1800-talet hade åkrarna sin maximala utbredning. (Häradskartan 1905). Larslamossen hade t.ex. odlats upp från att tidigare ha brukats som äng. Under 1900-talet har en del små åkrar övergivits och fått växa igen till skog.

Skog

En stor del av skogarna har under flera århundraden utnyttjats för bete. Betesdriften har sannolikt påverkat skogarna i olika stor utsträckning. Generellt kan sägas att betet har varit mer intensivt inom de delar som tidigare varit beteshagar (se bilaga F). Betet började på senvåren och upphörde inte förrän djuren togs hem på hösten. Om sedan betet har varit kontinuerligt eller betet skett i intervall är inte möjligt att uttala sig om. Skogarna som låg inom inägomarken i anslutning till gården betades mindre intensivt och där förekom ett sent bete. Man kan anta att skogen i utmarken längst i nordost hade ett mindre intensivt betestryck än beteshagarna.

Beteshagarna beskrivs på storskifteskartan från 1767 som:

- "Beteshage som befants något bergaktig å somli ställen, samt med gran, tall och någon björk beväxt."
- "En beteshage af medelgod betesmark något bergig med gran, tall och björk beväxt."

./F

För utmarksskogen finns ingen beskrivning. En slutsats av beskrivningarna är att hagarna inte var öppna och fria från träd utan bestod av skog som dock delvis kan ha varit gles.

Skogarna har dessutom naturligtvis använts för att hämta ved och byggnadsvirke. Dessutom har gärdesgårdar behövts repareras och byggas nya. För det ändamålet åtgick mängder med enstör och granslanor. Åtminstone i anslutning till stängseldragningarna bör skogen ha påverkats i stor omfattning och det kan vara troligt att det utmed gärdesgårdarna kunde finnas mer eller mindre trädfria ytor. Dels för att göra arbetet med stängslingen lättare, dels för att man tog virket så nära byggplatsen som möjligt och dels för att om stängslet stod fritt så ökade stängslets livslängd avsevärt.

Delar av Forsmarks bruks skogar har varit föremål för kolning. Om det varit fallet inom reservatet är osäkert.

Skogen har skötts på konventionellt sätt under den senaste tjugoårsperioden d.v.s. med trakthyggesbruk. Ett flertal kalavverkade områden finns i reservatet. Dessutom har ett flertal skogsbestånd gallrats.

Bebyggelse

Bebyggelsen på Gräsö gård är av varierande ålder och kvalitet och har delvis kulturhistoriskt värde liksom omgivande kulturlandskap. Samtliga byggnader torde ha bränts ned år 1719, då ryssarna härjade på Gräsö. Rester av ett s.k. ryssaltare, i form av en femuddig stjärna, finns i Klockarhagen, intill kyrkan.

Nuvarande huvudbyggnad uppfördes vid förra sekelskiftet efter en ny brand 1890. Flyglarna nyuppfördes 100 år tidigare. Den östra något större flygeln bebos av arrendatorn.

Under senare delen av 1700-talet gick en väg från kyrkan, genom Klockarhagen och Gräsö gårds bebyggelse österut helt nära stranden. Dagens vägsträckning är en senare företeelse.

Områdets bevarandevärden

Biologiska värden

(Arter med prioriterat bevarandevärde är understrukna.)

Faunan och florin inom reservatet är bristfälligt undersökt, men några intressanta fynd har emellertid gjorts. Framför allt rör det sig om skyddsvärda fjärilar, skalbaggar och svampar.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Naturvärdena är främst knutna till de hävdade kulturmarkerna och till äldre skogsbestånd, särskilt de som hävdas genom skogsbete. Höga värden finns även knutna till blomsterrika bryn och vägslänter.

I de betade områdena finns ett flertal hävdgynnade arter såsom, mandelblom, bockrot, jungfrulin, slåtterfibbla, ängsvädd, Adam och Eva, gullviva, stagg, darrgräs, gökärt och kattfot. En havsstrandäng vid Kattskär restaurerades genom att tuvor frästes bort år 1995. Därefter har området betats. På strandängen finns flera betesgynnade arter t.ex. gulkämpar, strandkrypa, älväxing, salttåg, höstfibbla, gåsört och krypven.

Ett flertal s.k. "ängssvampar" växer i de ogödslade delarna av betesmarkerna, bl.a. några hundra meter sydost om gården samt strax norr om landsvägen intill grusvägen mot Apelgården. Bland sällsynta ängssvampar som är beroende av ogödslade betesmarker kan nämnas scharlakansvaxskivling, brun ängsvaxskivling, ögonvaxskivling, grönnopping och plattad jordtunga. Förutom att marken ska vara ogödslad kräver ängssvamparna trädfräa ytor i beteshagen. Trädens rotsystem påverkar ängssvamparna negativt. Buskar som t.ex. en och nypon är däremot inget hinder för ängssvampar.

Reliktbocken är en skalbagge som är beroende av grovbarkiga tallar i solexponerade lägen. Arten finns på några platser, bl.a. i brynzonen vid Kattskär och i beteshagen nordöst om gården.

Flera av områdets ovanliga fjärilsarter är beroende av specifika värdväxter för sin överlevnad. Ängsrutemalen och jungfrulinflyet är, som namnen antyder, beroende av växterna ängsruta respektive jungfrulin. Till skillnad från ängssvamparna som gärna vill ha välbetade marker gynnas fjärilarna av högre vegetation som t.ex. vid extensivt bete eller slåtter. Då får blommorna chans att växa upp och blomma ut vilket skapar förutsättningar för en rik fjärilsfauna. Många fjärilar är beroende av hävdade marker, men hävden får inte vara för ensidig eller intensiv utan ska helst variera i tid och rum.

På flera platser i reservatet finns ohävdade, blomsterrika bryn, åkerholmar och vägslänter. Dessa miljöer är mycket fjärilsrika, bl.a. med violettekantad guldvinge och olika arter bastardsvärmare. Även skyddsvärda skalbaggar utnyttjar eller är beroende av blommor i solbelysta lägen. Krisflan är en sådan blomma som lockar till sig flera intressanta skalbaggsarter, bl.a. de rödlistade sköldbaggar, Cassida ferruginea och Cassida murraea. Krisflan tål inte beteshävd och växer därför nästan enbart utanför betesfällor.

Inom reservatet, på spridda platser, växer nunneört (*Corydalis spp.*) i halvöppna miljöer. Denna blomma är värdväxt för den starkt hotade mnemosynefjärilen som finns kvar på några få lokaler vid upplandskusten. Senaste fyndet av mnemosynefjärilen på Gräsö är från 1970-talet vid Nyhem strax sydöst om Gräsö

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

gård. Vid skötselåtgärder i reservatet som gynnar nunneört och ökar arealen halvöppna miljöer är det inte otänkbart att fjärilen, på naturlig väg eller genom utplantering, skulle kunna återetablera sig på Gräsö.

Av intresse är också ett fynd av sommarnunneört (*Capnoides sempervirens*) vid Apelgården. Arten som ursprungligen kommer från Nordamerika är endast känd från ett fåtal platser i Norden, (Zachrisson 2006).

Trots omfattande avverkning av äldre skogsbestånd finns skyddsvärda skogspartier kvar i reservatet. Framför allt rör det sig om äldre, ört- och kalkrik granskog på mark med hög bonitet. Dessa marker hyser flera intressanta orkidéarter och sällsynta mykorrhizasvampar. Violgubbe och blek fingersvamp är två exempel på rödlistade marksvampar som finns i reservatet och som är knutna till äldre gran på mark med högt pH. Död ved förekommer mycket sparsamt eftersom kontinuerlig upparbetning av döda, stående träd och vindfällan har skett i så gott som hela skogsområdet.

Skyddsvärda arter:

Fåglar

<i>Dryocopus martius</i>	spillkråka	A236
--------------------------	------------	------

Skalbaggar

<i>Cassida ferruginea</i>	(en sköldbagge)	VU
<i>Cassida murraea</i>	svartbent sköldbagge	NT
<i>Nothorhina punctata</i>	reliktböck	NT s

Fjärilar

<i>Bucculatrix albedinella</i>	almögonlappmal	
<i>Bucculatrix thoracella</i>	lindögonlappmal	
<i>Ethmia pyrausta</i>	ängsrutemal	VU
<i>Lycaena hippothoe</i>	violettkantad guldvinge	NT
<i>Phytometra viridaria</i>	jungfrulinfly	rar
<i>Zygaena filipendulae</i>	sexfläckig bastardsvärmare	NT
<i>Zygaena lonicerae</i>	bredbrämad bastardsvärmare	NT
<i>Zygaena viciae</i>	liten bastardsvärmare	NT

Kärlväxter

<i>Antennaria dioica</i>	kattfot	
<i>Cirsium helenioides</i>	brudborste	s
<i>Corydalis spp.</i>	nunneört-arter	
<i>Crepis paludosa</i>	kärrfibbla	s
<i>Cypripedium calceolus</i>	guckusko	s §
<i>Dactylorhiza incarnata</i> var.		

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

<i>incarnata</i>	ängsnycklar		§
<i>Dactylorhiza maculata ssp. maculata</i>	jungfru Marie nycklar	s	§
<i>Dactylorhiza maculata ssp. fuchsii</i>	skogsnycklar		§
<i>Dactylorhiza sambucina</i>	Adam och Eva		§
<i>Dactylorhiza viride</i>	grönkulla	s	§
<i>Daphne mezereum</i>	tibast	s	
<i>Epipactis helleborine</i>	skogsknipprot	s	§
<i>Goodyera repens</i>	knärot	s	§
<i>Inula salicina</i>	krissla		
<i>Lathyrus vernus</i>	vårärt	s	
<i>Listera cordata</i>	spindelblomster	s	§
<i>Listera ovata</i>	tvåblad	s	§
<i>Moneses uniflora</i>	ögonpyrola	s	
<i>Neottia nidus-avis</i>	nästrot	s	§
<i>Paris quadrifolia</i>	ormbär	s	
<i>Platanthera bifolia ssp. latiflora</i>	skogsnattviol		§
<i>Platanthera chlorantha</i>	grönvit nattviol	s	§
<i>Polygala vulgaris</i>	jungfrulin		
<i>Pyrola chlorantha</i>	grönpyrola	s	
<i>Sanicula europaea</i>	sårläka	s	
<i>Thalictrum flavum</i>	ängsruta		
<i>Thelypteris palustris</i>	kärrbräken	s	
<i>Trifolium fragiferum</i>	smultronklöver		

Mossor

Orthotrichum gymnostomum asphättemossa

Svampar

<i>Clavulinopsis luteoalba</i>	aprikosfingersvamp		
<i>Entoloma incanum</i>	grönnopping		
<i>Geoglossum cookeianum</i>	plattad jordtunga		
<i>Geoglossum fallax</i>	fjällig jordtunga		
<i>Gomphus clavatus</i>	violgubbe	VU	s
<i>Hygrocybe coccinea</i>	blodvaxskivling		
<i>Hygrocybe colemanniana</i>	brun ängsvaxskivling	NT	
<i>Hygrocybe fuscescens</i>	ögonvaxskivling	NT	
<i>Hygrocybe insipida</i>	småvaxskivling		
<i>Hygrocybe laeta</i>	broskvaxskivling		
<i>Hygrocybe punicea</i>	scharlakansvaxskivling	NT	
<i>Ramaria pallida</i>	blek fingersvamp	VU	s
<i>Trichoglossum hirsutum</i>	hårig jordtunga		
<i>Russula roseipes</i>	rosenfotskremla		

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Teckenförklaring:

- A = Artkod enligt EU:s fågel- eller habitatdirektiv
s = Signalart enligt Skogsstyrelsen 2005
§ = Arten är fridlyst i Sverige

Hotkategori i Sverige enligt rödlistan år 2005:

CR = Critically endangered	Akut hotad
EN = Endangered	Starkt hotad
VU = Vulnerable	Sårbar
NT = Near threatened	Missgynnad
DD = Data deficient	Kunskapsbrist

Geovetenskapliga värden

Området kännetecknas av en omväxlande geomorfologi och småkuperad topografi som närmast havet påverkas av landhöjningen. På höjdområden finns hållmarker med urgranit och i sluttningar och slänter dominerar moiga eller sandiga moränjorدار. I svackor och åkermark återfinns glacial lera som ger en rikare och kalkgynnad flora.

Kulturhistoriska värden

Gräsö gård utgör en betydelsefull, kulturpräglad miljö vars natur- och kulturvärden är beroende av att de återstående strukturerna från det historiska jordbruket bibehålls. Hela Gräsö har pekats ut som ett område av högsta kulturhistoriska värde i "Odlingslandskap i Uppsala län, 1993".

Ett gravfält med ca. 55 fornlämningar (raä 8) från vikingatiden finns i hagmarken norr om Gräsö gård. Dessa utgörs av högar samt runda, rektangulära och skeppsformiga stensättningar. I Klockarhagen finns även en sentida kulturlämning, Ryssaltaret (raä 5), en upphöjning i marken formad som en femuddig stjärna, där ryssarna höll sina gudstjänster på 1700-talet. Det sägs att den anlades av ryssarna under deras härjning 1719. Rester av ett kolupplag med gjuten bottenplatta kan ses i anslutning till stranden, strax utanför reservatet i Klockarhagen. Denna hamnanläggning färdigställdes på 1920-talet och ersatte gamla kolkajen som tidigare låg nedanför Gräsö gård. Kolkajen togs ur bruk på sent 1950-tal.

- raä 5 Kulturlämning "Ryssaltaret" (Rysstjärnan). Femuddig stjärna, 12 m i diameter och 0,3 m hög.
- raä 8 Gravfält, 140 x 60 m bestående av ca. 55 fornlämningar. Sex högar, 6-7 m i diameter och 0,6-0,7 m höga. 43 runda stensättningar, 4-8 m i diameter och 0,2-0,4 m höga. Fyra rektangulära stensättningar, 5-7 x 3-4 m och 0,2-0,4 m höga. Två skeppsformiga stensättningar av vilken

Länsstyrelsen Uppsala län

POSTADRESS: 751 86 UPPSALA BESÖKSADRESS: HAMNESPLANADEN 3
TELEFON: 018 - 19 50 00 TELEFAX: 018 -19 52 01 E-POST: lansstyrelsen@c.lst.se
POSTGIRO 3 51 73-4 / 6 88 03-6 ORGANISATIONSNUMMER: 202100-2254 (VAT SE202100225401)

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

- en är belägen i NV delen av gravfältet och den andra i SÖ, 7-8 x 3 m (N-S) och 0,2 m höga.
- raä 10 Vall av stenblandad jord, 20 m längd (NV-SÖ), 4-5 m bred och 0,4-1 m hög.
- raä 13 Lastageplats (Kolkajen), ca. 50 x 40 m.

Värden för friluftslivet

Reservatet har höga värden för friluftslivet. Området är lättillgängligt genom att den allmänna vägen går genom området och att färjeläget gränsar till reservatet. Besökare ska få service i form av information, parkeringsmöjligheter, markerade stigar, övernattingsmöjligheter och väl uppmärkta reservatsgränser.

Prioriterade bevarandevärden

Markslag och naturtyp:	barrskog, hag- och betesmark																										
Strukturer:	gamla barrträd, solexponerad tall, naturbetesmark																										
Växt-, svamp- och djursamhällen:	betespräglad äldre barrskog, äldre ört- och kalkrik granskog, ogödslade betesmarker med trädlösa partier, öppna blomsterrika marker, havsstrandäng (1630), artrika silikatgräsmarker (6270), kalkgräsmarker (6210), bark- och vedlevande skalbaggar, fjärilar, ängs- och mykorrhizasvampar																										
Arter:	<table><tr><td><i>Cassida ferruginea</i></td><td>(en sköldbagge)</td></tr><tr><td><i>Cassida murraea</i></td><td>svartbent sköldbagge</td></tr><tr><td><i>Nothorhina punctata</i></td><td>reliktböck</td></tr><tr><td><i>Zygaena filipendulae</i></td><td>sexfläckig bastardsvärmare</td></tr><tr><td><i>Zygaena lonicerae</i></td><td>bredbrämad bastardsvärmare</td></tr><tr><td><i>Zygaena viciae</i></td><td>liten bastardsvärmare</td></tr><tr><td><i>Ethmia pyrausta</i></td><td>ängsrutemal</td></tr><tr><td><i>Corydalis spp.</i></td><td>nunneört-arter</td></tr><tr><td><i>Inula salicina</i></td><td>krissla</td></tr><tr><td><i>Gomphus clavatus</i></td><td>violgubbe</td></tr><tr><td><i>Hygrocybe colemanniana</i></td><td>brun ängsvaxskivling</td></tr><tr><td><i>Hygrocybe fuscescens</i></td><td>ögonvaxskivling</td></tr><tr><td><i>Hygrocybe punicea</i></td><td>scharlakansvaxskivling</td></tr></table>	<i>Cassida ferruginea</i>	(en sköldbagge)	<i>Cassida murraea</i>	svartbent sköldbagge	<i>Nothorhina punctata</i>	reliktböck	<i>Zygaena filipendulae</i>	sexfläckig bastardsvärmare	<i>Zygaena lonicerae</i>	bredbrämad bastardsvärmare	<i>Zygaena viciae</i>	liten bastardsvärmare	<i>Ethmia pyrausta</i>	ängsrutemal	<i>Corydalis spp.</i>	nunneört-arter	<i>Inula salicina</i>	krissla	<i>Gomphus clavatus</i>	violgubbe	<i>Hygrocybe colemanniana</i>	brun ängsvaxskivling	<i>Hygrocybe fuscescens</i>	ögonvaxskivling	<i>Hygrocybe punicea</i>	scharlakansvaxskivling
<i>Cassida ferruginea</i>	(en sköldbagge)																										
<i>Cassida murraea</i>	svartbent sköldbagge																										
<i>Nothorhina punctata</i>	reliktböck																										
<i>Zygaena filipendulae</i>	sexfläckig bastardsvärmare																										
<i>Zygaena lonicerae</i>	bredbrämad bastardsvärmare																										
<i>Zygaena viciae</i>	liten bastardsvärmare																										
<i>Ethmia pyrausta</i>	ängsrutemal																										
<i>Corydalis spp.</i>	nunneört-arter																										
<i>Inula salicina</i>	krissla																										
<i>Gomphus clavatus</i>	violgubbe																										
<i>Hygrocybe colemanniana</i>	brun ängsvaxskivling																										
<i>Hygrocybe fuscescens</i>	ögonvaxskivling																										
<i>Hygrocybe punicea</i>	scharlakansvaxskivling																										
Friluftsliv:	naturupplevelse																										

Beskrivning av byggnader

./E

Byggnadernas läge framgår av bilaga E.

1. Dass Ägs och disponeras av fastighet 1:139.
2. Väderkvarn Ägs av Östhammar kn.
3. Uthyrningsstuga Ägs av arrendatorn.
4. Uthyrningsstuga Ägs av arrendatorn.
5. Dass Ägs av Östhammar kn. Disponeras av fastighet 1:296.
6. Potatiskällare Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
7. Annex-byggnad Ägs av Östhammar kn. Används som vandrarhem och kök samt av Gräsöfonden (halva huset).
8. Huvudbyggnad Ägs av Östhammar kn. Används som vandrarhem.
9. Arrendebostad Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
10. Förråd Ägs av arrendatorn.
11. Pumphus Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
12. Timrad stuga "Sljödstugan" ägs av Östhammar kn. Hyrs ut privat.
13. Loft-/tvättstuga Ägs av Östhammar kn. Disponeras av Gräsö Hembygdsförening (3/4) och arrendatorn (1/4).
14. Gammalt stall,
nu garage Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
15. Dass Ägs av Östhammar kn.
16. Saltbod m. brygga Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
17. Vedbod o vagns-
lider Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
18. Magasin Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
19. Ladugård o silo Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
20. Urinbrunn Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
21. Lada Ägs av Östhammar kn. Disponeras av arrendatorn.
22. Jordkällare Har rasat ihop. Tillhör ej Gräsö gård.
23. F.d tvättstuga "Björkbacken" ägs av Östhammar kn. Hyrs ut privat.
24. Dass Ägs av Östhammar kn. Används privat av 23.
25. Stor brygga Bryggan ligger strax utanför NR, men på land i NR finns en nyligen anordnad parkeringsplats.
26. Brygga Bryggan ligger strax utanför NR, men på land i NR finns en uppläggningsplats för båtar. Bryggan ägs av Björkbackens samfällighetsförening.
27. Gammal brygga Ägs av Östhammar kn.
28. Gammal brygga Ägs av Östhammar kn.
29. Liten brygga Ägs och disponeras av "Domarskäret"
30. Skjul Ägs och disponeras av Björkbackens samfällighetsförening.
31. Båthus m. brygga Ägs och disponeras av fastighet 1:214.
32. Jakttorn m.m. Fyra jakttorn och ett jaktpass. Används av Gräsö gårds jaktlag.

Intressen för allmänheten

Reservatet angränsar till färjeläget som har parkeringsplats och toaletter. Dessutom finns en parkeringsplats vid infarten till Gräsö gård. Busshållsplats finns direkt utanför reservatet.

På Gräsö gård finns ett vandrarhem med 28 bäddar. Där finns även samlings- och konferensrum samt möjlighet till servering efter beställning.

Rastplats och parkeringsplats(er) med informationstavla(-or) (informationscentrum) bör anläggas intill stora vägen norr om kyrkan. Informationen bör spegla Gräsös biologiska och kulturhistoriska värden samt vilka friluftsvärden och utflyktsmål som finns på ön. Dessutom ska ytterligare en parkeringsplats anläggas i reservatets sydöstra del samt stigslingor, bl.a. till gravfältet och till en utsiktsplats vid havet.

Referenser

Publicerade skrifter

- Borgegård, S-O. & Törnqvist, G. 1998: Upplev Gräsön. En vandring i tid och rum genom ett levande kulturlandskap. Gräsöfonden, Östhammar.
- Borgegård, S-O. 1993: Kulturlandskapet på Gräsö – förslag till bevarande av ängar och hagar. Stencil. Upplandsstiftelsen.
- Dahlström, A. 2006. Betesmarker, djurantal och betetryck 1620-1850. Naturvårdaspekter på historisk beteshävd i syd- och mellansverige. CBM:s skriftserie nr 13.
- Ehnström, B. 1999: Faktablad: *Nothorhina punctata* - reliktböck. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Gärdenfors, U. (ed.) 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000 - The 2000 Red List of Swedish Species. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Ljungberg, H. & Lennartsson, T. 2005: Faktablad: *Cassida ferruginea*. ArtDatabanken, SLU.
- Nitare, J. 1997: Faktablad: *Hygrocybe colemanniana* – brun ängsvaxskivling. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Nitare, J. 1997: Faktablad: *Hygrocybe fuscescens* - ögonvaxskivling. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Nitare, J. (ed.) 2000: Signalarter – Indikatorer på skyddsvärd skog. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.
- Jacobsson, S. 1997: Faktablad: *Hygrocybe punicea* - scharlakansvaxskivling. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
- Jordbruksverket, Ängs- och betesmarksinventeringen 2002-2004 – TUVA, tillgängligt på <http://www.sjv.se/tuva>, citerad 27/6 2006.
- Länsstyrelsen i Uppsala län, 1987: Naturvårdsprogram för Uppsala län. 1. Värdefulla områden för naturvård och rörligt friluftsliv (del av objekt 82.51). Medd. från planeringsavdelningen 1987 nr. 2.
- Länsstyrelsen i Uppsala län, 1993: Odlingslandskap i Uppsala län. Länsstyrelsens meddelandeserie 1993:4.
- Länsstyrelsen i Uppsala län, 1993: Ängs- och hagmarker i Uppsala län. Östhammar. Länsstyrelsens meddelandeserie 1993:3.
- Nitare, J. (ed.) 2005. Signalarter - Indikatorer på skyddsvärd skog. 3:e uppl. Skogsstyrelsens förlag, Jönköping.
- Nordiska ministerrådet, 1984.: Naturgeografisk naturindelning av Norden.
- Odlingslandskap i Uppsala län. Länsstyrelsens Meddelandeserie 1993:4.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Palmqvist, G. & Björklund, J-O. 2002: Faktablad: *Ethmia pyrausta* - ängsrutemal. ArtDatabanken, SLU.
Radloff, F.V. faximil 1910. Beskrifning öfver Roslagen.
Riksantikvarieämbetet, Informationssystemet om fornminnen (FMIS), tillgängligt på <http://www.fmis.raa.se/fmis/>, citerad 24/5 2006.
Ryrholm, N., Björklund, J-O. & Frycklund, I. 1999: Fjärilsinventering på kulturmarker längs roslagskusten 1996-97. Stencil nr. 15, Upplandsstiftelsen.
Silfverberg, H. & Gärdenfors, U. 2001. Rev. Ljungberg, H. & Lennartsson, T. 2005: Faktablad: *Cassida murraea* – svartbent sköldbagge. ArtDatabanken, SLU.
Skogsstyrelsen, Signalarter och rödlistade arter, tillgänglig på <http://www.svo.se/minskog/templates/Page.asp?id=13076>
Skogsstyrelsen, Skogens pärlor, tillgänglig på <http://karta.svo.se/>
Skötselplan för naturreservatet Gräsö gård, 1982: Länsstyrelsen i Uppsala län. Beslut 1982-06-18.
Zachrisson, E. 2006: Sommarnunneört på Gräsö. Svensk Bot. Tidskr. 100: 16-18.

Oppublicerat material

Frycklund, I. 2005: Inventering av *Cassida ferruginea* och *Cassida murraea* vid Upplandskusten. Upplandsstiftelsen.

Kartmaterial

Geometrisk karta 1767
Karta öfver Frösåkers Härad, uppmätt 1905
Ekonomisk karta nr. 128 89, 128 99, utgiven 1979.
Persson, C. 1985: Beskrivning till jordartskartan 12I Östhammar NO. Sveriges geologiska undersökning serie Ae nr. 73. Karta i skala 1: 50 000.
Stålhös, G. 1991: Beskrivning till berggrundskartorna Östhammar NV, NO, SV, SO. Sveriges geologiska undersökning serie Af nr. 169. Karta i skala 1:50 000.

Muntliga uppgifter

Martin Amcoff, Upplandsstiftelsen
Gillis Aronsson, Upplandsstiftelsen
Sven-Olov Borgegård, Ekologiplan, Västerås
Tommy Lennartsson, Upplandsstiftelsen

PLANDEL

Övergripande skötsel

Den övergripande skötseln bör sträva efter att bevara och återskapa 1700-talets struktur där de kulturhistoriska värdena är som störst och/eller där de biologiska värdena gynnas mest.

För att på lång sikt kunna bevara reservatets slåtter- och betesmarker, med bl.a. hävdgynnade insekter, växter och svampar, behövs aktiv skötsel av kulturmarkerna. Det innebär bl.a. att betande djur och varierad betesregim är nödvändiga för att inte spolia naturvärden.

Skogsområden i reservatet bör vara föremål för skogsbete. Skötseln ska då vara inriktad på att skapa luckiga barr- och blandskogsbestånd med hög ålder. Skogsområden som ej blir aktuella för skogsbete ska utvecklas mot bestånd med hög ålder och stor andel död ved.

En stor del av de tidigare, äldre skogsbestånden, ca 26 hektar (50 % av skog över 100 år) har slutavverkats sedan reservatet bildades 1982. Framöver ska emellertid skogen brukas med naturvårdssyfte, utan produktionsmål, d.v.s. uttag av virke ska ske för att gynna naturvärden.

Det är inte fastställt hur frekvent de prioriterade arterna förekommer inom skötselområdena. Därför kan man i dagsläget inte precisera ”gynnsamt tillstånd” eller bevarandemål för arterna annat än att de ska finnas kvar inom reservatet på lång sikt. Mer mätbara mål för prioriterade arter kan utformas vid sidan av skötselplanen, när man får mer kunskap.

Beskrivning, bevarandemål och föreskrifter för skötsel

Reservatet har delats upp i 16 skötselområden. För avgränsning av områdena A-N se skötselområdeskartor, bilaga C-D.

Skötselområde A: Barrskog med lövträdsinslag – 152,4 ha

Beskrivning: Barrskog, äldre än 40 år, med inslag av björk och asp. Hällmarkstallskog omväxlas med talldominerad skog av ristyp och kalkrik granskog på frisk mark samt sumpskogar med klipbal, björk, gran och tall. De flesta sumpskogar är dock mer eller mindre påverkade genom dränering. Skogsbete förekommer i området väster om Larslamossen. Vissa delar av skogen är äldre och hyser en

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

intressant kärlväxt- och marksvampsflora. Andra delar består av likåldriga, yngre bestånd utan speciella naturvärden. Ungefär 108 hektar är idag skog över 80 år.

Under slutet av 1700-talet användes skogen som beteshagar, utmarksbete och för efterbete i anslutning till dagens åkrar.

Bevarandemål: Äldre, på sikt gammal, "bondeskog" med höga naturvärden. Vissa delar hävdas genom skogsbete. Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Arealen gammal (>100 år), delvis betad skogsmark uppgår till minst 105 hektar, (efter första 20-års perioden).
- Violgubbe förekommer i området.

Skötselåtgärder: Restaurering:

Kraftig uthuggning i täta, 40-80 åriga skogsbestånd. Syftet är att restaurera "triviala", likåldriga bestånd till skogspartier som på sikt kan erhålla högre naturvärden. Uthuggningen bör ske ojämnt så att vissa partier blir öppna med glest stående träd, medan andra partier är mer slutna. Lämpliga områden för en sådan uthuggning är R2- och G1-bestånd enligt skogsbruksplanen.

Äldre bestånd (G2, S1 och S2) som är aktuella för skogsbete bör glesas ut något genom luckhuggning eller selektiv uthuggning för att gynna vissa arter. Lämpligen sker detta genom att vidga befintliga luckor, gynna vidkroniga träd eller glesa ut skogen där en hävdberoende flora finns kvar. Samtidigt som luckor och glesa skogspartier skapas bör andra partier lämnas mer intakta, t.ex. grandominerade partier med skyddsvärda mykorrhizasvampar. I äldre skogsområden som inte är aktuella för skogsbete kan viss utglesning ske i talldominerade bestånd, t.ex. sydöst om Larslamossen, medan äldre grandominerade bestånd lämnas tills vidare orörda. Innan åtgärder görs skall samråd ske mellan förvaltaren och djurägaren.

Nyskapande:

Stängsel sätts upp och kommer på vissa platser att inkludera ungsogsbestånd som tillhör skötselområde B.

Några tallbestånd kan bli aktuella för naturvårdsbränning.

Löpande:

Kontinuerligt skogsbete. Successiv utglesning av yngre och medelåldriga träd för att skapa en gammal, luckig och flerskiktad betesskog. Området norr om ungskogarna vid Huggkällan (markerat på bilaga B i reservatsbeslutet) bör betas men ska för övrigt få utvecklas mot naturskog.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Skötselområde B: Hyggen och ungskogar – 40,5 ha

Beskrivning: Hyggen och barrträdsplanteringar yngre än 40 år. Bitvis rika på lövsly, främst björk. I några bestånd finns kvarlämnade, äldre träd, t.ex. tall, björk och asp. Några områden väster om Larslamossen ingår i betesfällor.
Under slutet av 1700-talet användes skogen som beteshagar, utmarksbete och för efterbete i anslutning till dagens åkrar.

Bevarandemål: På sikt skapa äldre "bondeskog" med naturlig trädslagsblandning och förutsättningar för skogsbete samt möjlighet för naturvärden att utvecklas.

Skötselåtgärder: Restaurering:
Röjning/uthuggning i täta planteringar. Uthuggningen bör även ske i bestånd som inte är aktuella för bete de närmsta 10 åren, men som på längre sikt kan ingå i betesfällor. Potentiellt vidkroniga träd huggs fram och träd som kan utvecklas till evighetsträd. Lövträd sparas i stor utsträckning. Innan åtgärder görs skall samråd ske mellan förvaltaren och djurägaren.
Nyskapande:
Stängsel sätts upp och kommer på flera platser även att inkludera äldre skogsbestånd som tillhör skötselområde A.
Löpande:
Kontinuerligt bete. Återkommande röjning och utglesning av trädskiktet för att på sikt skapa en äldre, luckig betesskog.

Skötselområde C: Igenväxande kärr – 2,2 ha

Beskrivning: Två igenväxande kärr. Det östra är ett starrkärr som tills nyligen varit helt öppet, men som p.g.a. en dränering håller på att växa igen med al och björk. Dikningen genomfördes omkring 1990. Även det västra har tidigare varit öppet, men håller successivt på att växa igen med videbuskar, al och björk. Under slutet av 1700-talet ingick det östra kärret i en beteshage medan det västra kärret utgjorde åker.

Bevarandemål: Alt. 1: Öppna, trädlösa kärr.
Alt. 2: Successiv igenväxning mot trädbevuxen mark (sumpskog).

Skötselåtgärder: Alt. 1:
Restaurering: Røj sly och buskar. Återställ hydrologin genom att

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

dämma diken som avvattnar kärren. Ev. restaureras bara det ena kärret.

Alt. 2:

Inga åtgärder. Kärren tillåts successivt växa igen med träd och buskar.

Skötselområde D: Träd- och buskbärande hage norr om landsvägen – 8,1 ha

Beskrivning: Träd- och buskbärande hage med bl.a. björk, asp, rönn, ask och tall samt en- och nyponbuskar. Längst upp i norr är området mer skogbevuxet med gamla tallar, granar och grova aspar samt döende enbuskar. Denna del har tidigare varit mer öppen, vilket de döende enbuskarna vittnar om. Hela området hävdas genom bete, men på grund av svagt betestryck de senaste decennierna har området successivt växt igen med yngre träd och buskar. Under senare år har emellertid viss gallring och röjning påbörjats. Under slutet av 1700-talet ingick området i inägomark som efterbetades efter slåtter och skörd.

I området finns Gräsös enda gravfält med 55 anläggningar. Där växer betesgynnade växter som mandelblom, gullviva, ängsvädd, brudbröd och liten blåklocka. Utmed vägen mot Larslamossen finns ett brett, glest bryn, rikligt med hävdgynnade örter t.ex. rödkämpar, brudbröd, slåtterfibbla, jungfrulin och bockrot. I dessa blomsterrika bryn påträffas liten bastardsvärmare. Längst ned i söder intill landsvägen finns ett litet parti rikt på ängssvampar. Här växer bl.a. småvaxskivling och aprikosfingersvamp.

Vid den allmänna vägen, i södra delen av skötselområdet, finns en grind som måste öppnas för att bilar ska kunna köra in eller ta sig ut från Larslavägen. Samtidigt brukar betesdjuren samlas vid grinden vilket skapar svårigheter för dem som nyttjar vägen. Förutom olägenheter för brukare av vägen, kan det innebära en säkerhetsrisk om betesdjur skulle rymma ut på den stora vägen.

Bevarandemål: Betad och ogödslad träd- och buskbärande hage med gamla vidkroniga träd, bl.a. av tall, björk och ask. Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Arealen betad, ogödslad träd- och buskbärande hage uppgår till minst 8 hektar.
- Gamla och grova träd finns, bl.a. tall i solexponerade lägen.
- Hamlade träd förekommer.
- Ingen betydande ansamling av förna sker.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

- Ingen betydande igenväxningsvegetation förekommer.
- Bastardsvärmare och reliktböck förekommer i livskraftiga populationer.

Skötselåtgärder: Restaurering:

Røj lövsly och buskar i södra delen. I norra delen som är mer skogbevuxen glesas träd- och buskskiktet ut, främst genom huggning av yngre och medelåldriga träd samt döda och döende enbuskar. Klen asp ringbarkas. Grova tallar och aspar, gamla granar och välväxta enbuskar sparas. Gravfältet hålls fritt från sly. Träd och buskar tillåts inte komma upp bland gravarna.

Nyskapande:

Yngre träd av ask och björk bör nyhamlas.

Löpande:

Kontinuerligt bete. Slyuppslag och buskar röjs regelbundet. Gödsel får inte spridas i hagen. Eventuell stödutfodring får ej ske på eller i närheten av ängspartier med skyddsvärd flora. Återhamling av träd bör ske vart 6-9:e år.

Övrigt:

En lösning på problemet med grinden vid den allmänna vägen ska tas fram i samråd mellan förvaltaren, arrendatorn och samfälligheterna (Björkbacken och Gräsö-Larsla).

Skötselområde E: Klockarhagen – 1,5 ha i reservatet (Hela Klockarhagen är 2,7 ha)

Beskrivning: Välhävdat, örtrik och vacker betesmark, varav ungefär hälften ligger dock utanför reservatsgränsen. Hagen restaurerades år 1995 och sköts nu med sent bete och efterföljande putsning av högre vegetation. Om våren är marken beströdd med Adam och Eva, vitsippor, nunneört, mandelblom och gullvivor. Förutom Adam och Eva finns ytterligare orkidéer som skogsknipprot, tvåblad och grönvit nattviol. Här finns även gott om slättergynnade arter som darrgräs, gökärt och kattfot, och vid stranden betesgynnade arter, bl.a. smultronklöver. Dessutom växer brun ängsvaxskivling och grönnopping i den trädfria, västra delen av hagen. Trädsiktet består av ask, björk, alm, lönn, oxel, tall, rönn och al. En del träd är grova solitärer. Någon ask och några björkar har tydliga spår av hamling. Nyponbuskar förekommer rikligt i hagen och här och där finns enbuskar. Mot stranden begränsas betesmarken av välutvecklade havtornsbuskar. Dessa havtornssnår är skyddsvärda eftersom de tillhör de största på Gräsö och är t.o.m. omnämnda i skrifter. En liten sandstrand finns nära färjeläget. Ett litet al- och askkärr har lämnats orört vid restaureringen 1995. I hagen finns även en sentida kulturlämning, Ryssaltaret. Rester av ett kolupplag

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

med gjuten bottenplatta kan ses i anslutning till stranden. Under slutet av 1700-talet brukades delar av Klockarhagen som äng med efterbete.

- Bevarandemål: Vålövad, ögöslad hage med övölände öppna och mer slutna träd- och buskbevuxna ytor. Hamlade lövträd bör förekomma. Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:
- Arealen vålvad, ögöslad hage med äldre, hamlade lövträd uppgår till 1,4 hektar, (i reservatet).
 - Området är vålbetat vid vegetationsperiodens slut varje år och ingen skadlig ansamling av förna sker.
 - Krontäckning av träd och buskar är högst 30%.
 - Igenväxningsvegetation eller träd förekommer inte på strandängen eller på växtplatsen för sällsynta ängssvampar.
 - Brun ängsvaxskivling och nunneört förekommer i området.
 - Kulturlämningen "Ryssaltaret" är fri från sly och buskvegetation.

Skötselåtgärder: Nyskapande:

Yngre träd av ask och björk bör nyhamlas.

Restaurering:

Albeståndet på strandängen avverkas.

Löpande:

Slåtter eller sent bete. Gödsel får inte spridas i hagen. Slyuppslag och nyponbuskar röjs regelbundet. Det öppna partiet i västra delen, där ängssvampar växer, samt strandängen hålls fria från igenväxningsvegetation och träd. Marken kan även skötas som slåtteräng med efterbete, vilket troligen skulle gynna nunneört. Vegetationen bör då slås av i slutet av juli och ska samlas ihop. Återhamling av träd bör ske vart 6-9:e år.

Skötselområde F: Hagen SO gården – 5,3 ha

- Beskrivning: Två beteshagar invid och sydöst om gården. Betesmarken närmast husen är öppen och består främst av kvävegynnad flora. Orsaken är att mjölkarna ofta uppehåller sig här. Ett par f.d. åkrar, med trivial flora, finns också i hagens östra del. I den sydöstra delen, som är glest trädbevuxen med ask, tall och björk, är vegetationen emellertid inte gödselpåverkad. Här finns gott om hävdgynnade arter som gullviva, gökärt, brudbröd, jungfrulin och darrgräs. Många ängssvampar frodas också här, bl.a. några sällsynta vaxskivlingar. I anslutning till vattnet i områdets södra del finns ett område med hållar. Betestrycket är måttligt men det tycks inte ha skett någon skadlig ansamling av förna. Gallring och röjning

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

genomfördes år 1994. Under slutet av 1700-talet användes Hagens norra delar som äng medan den södra delen var beteshage.

Bevarandemål: Välbetad hage med ett ställvis glest träd- och buskskikt. Hamlade lövträd bör förekomma. Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Arealen välbetad hage uppgår till minst 5 hektar.
- Ingen skadlig ansamling av förna sker.
- Igenväxningsvegetation förekommer inte och växtplatser för sällsynta ängssvampar är trädfräa.
- Brun ängsvaxskivling, ögonvaxskivling och scharlakansvaxskivling förekommer i området.

Skötselåtgärder: Nyskapande:

Yngre träd av ask och björk bör nyhamlas.

Löpande:

Kontinuerligt bete. Gödsel får inte spridas i hagen. Eventuell stödutfodring får ej ske på eller i närheten av ängspartier med skyddsvärd flora. Slyuppslag och buskar hålls efter.

Skötselområde G: Kattskär – 22,7 ha

Beskrivning: Kattskär består av en stor varierad naturbetesmark med inslag av f.d. åkermark, partier av skogsbackar och strandalskog. En stor del har en öppen karaktär med spridda enar, havtorn, berberis, nypon, enstaka askar, rönnar och fruktträd. I anslutning till den f.d. åkern i nordväst finns en smal alridå som hindrar utsikten från vägen ut mot viken. Vid öppna och steniga partier finns fin torrängsflora som Adam och Eva, rödklint, åkervädd, blåsuga och stagg. Området är fjärilsrikt med bl.a. allmän och liten bastardsvärmare. En havsstrandäng med betesgynnade arter som gulkämpar, strandkrypa, älväxing, salttåg och höstfibbla finns i södra delen. Den östra delen av strandängen ligger dock utanför betesfällan och håller på att växa igen. Norr om strandängen finns ett område med tuvstarr, älggräs och ängsruta. På ängsrutan är den sällsynta och hotade ängsrutemalen påträffad. Norra skogspartierna är bitvis luckiga och har rik gräs- och örtvegetation. Äldre barrträd dominerar, med inslag av lövträd och enbuskar. Vålväxta björkar och tallar med stora kronor visar att området tidigare varit betydligt mer öppet. Sydvästra skogspartiet ligger på en moränhöjd och sträcker sig ut till vattnet. Södra delen av detta område har röjts på gran år 1996. En del rishögar ligger kvar. Al, ask och tall dominerar. På grov, solexponerad tall lever den rödlistade reliktboken. Några mindre alskogsbestånd finns dessutom norr om

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

havsstrandängen. Variationen av öppna ytor, träddungar, solitärträd och markfuktighet gör att hagen är mycket artrik. Hagen betas av 10-14 ungdjur hela säsongen. Under slutet av 1700-talet användes stora delar av Kattskär som äng och för efterbete.

Bevarandemål: Hävdad och ogödslad hage med en variation mellan öppna och mer slutna partier samt moränryggar med betad, äldre skog. Hamlade lövträd bör förekomma. Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Arealen hävdad, ogödslad öppen betesmark, träd- och buskbärande hage samt strandäng uppgår till minst 10 hektar.
- Arealen skogsbete (i äldre skog) uppgår till minst 4 hektar.
- Gamla och grova träd finns, bl.a. tall i solexponerade lägen.
- Igenväxningsvegetation eller träd förekommer inte på strandängen.
- Ingen betydande ansamling av förna sker.
- Ängsruta tillåts växa upp och blomma ut.
- Ängsrutemal, bastardsvärmare och reliktböck förekommer i livskraftiga populationer.

Skötselåtgärder: Nyskapande:

Yngre träd av ask och björk bör nyhamlas.

Restaurering:

Alridån vid f.d. åkern tas bort. Uppväxande lövsly tas bort från diken och ute på de öppna områdena. Skogsbrynen öppnas mot betesmarken genom utglesning av träd- och buskskiktet ca. 20 m in. Äldre och vidkroniga träd sparas. Inne i skogspartierna glesas trädskiktet ut genom avverkning av yngre och medelåldriga träd samt röjning av buskar. Äldre träd sparas och "hagmarksträd" friställs. Vissa partier bör lämnas mer orörda, t.ex. det nordvästra skogsområdet (intill vägen) med äldre gran och tall samt klubbalskogen (norr om havsstrandängen). Det sydvästra skogspartiet mot vattnet bör glesas ut kraftigt och domineras av friställda, gammal, tallar och spridda lövträd, bl.a. nyhamlade björkar och askar. Sly av al och ask röjs innan det blir för tätt.

Löpande:

Kontinuerligt bete. Håll regelbundet efter slyuppslag och nyponbuskar. De f.d. åkermarkerna kan även skötas som slåtteräng med efterbete. Vegetationen bör då slås av i slutet av juli och ska samlas ihop. Gödsel får inte spridas i området. Eventuell stödutfodring får ej ske på eller i närheten av ängspartier med skyddsvärd flora. Återhamling av träd bör ske vart 6-9:e år.

Övrigt:

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Behåll vegetationen av ängsruta och älggräs för att gynna ängsrutemalen. Ängsrutan betas normalt av djuren men eftersom de växer bland älggräs, som betesdjuren ratar, verkar malen kunna finnas kvar i området. Eventuellt bör området delas upp i två betesfällor för att kunna gynna sällsynta fjärilar.

Skötselområde H: F.d. åkrar i norr – 2,5 ha

Beskrivning: Gamla f.d. åkrar som inte längre brukas som åkermark men som ingår i betesfällor med svag hävd. Vegetationen är huvudsakligen trivial med bl.a. timotej, ängskavle och tistlar. Det lilla området vid vägen mot Österbyn avviker dock med en del intressanta växter så som krissla och åkervädd. Under slutet av 1700-talet brukades åkrarna som äng och ingick i inägomark med efterbete.

Bevarandemål: Hävdade, öppna f.d. åkrar.

Skötselåtgärder: Kontinuerligt bete, alternativt slås områdena på sensommaren och höet samlas ihop. Gödsla ej.

Skötselområde I: Larslamossen – 7,7 ha

Beskrivning: Gammal f.d. åker/äng som inte längre brukas och som delvis är försumpad och svår att bearbeta med maskiner. Området är fortfarande öppet, men en del lövträd och gran har börjat komma upp fläckvis. Vegetationen domineras av ohävdarter som stormåra, tistel, timotej, ängskavle och tuvtåtel. Under slutet av 1700-talet användes Larslamossen som äng och efterbetades efter slåttern.

Bevarandemål: Alt. 1: Hävdad, öppen f.d. åker/äng som visar tidigare markanvändning.

Alt. 2: Kärr eller våtmark med vattenspegel.

Alt. 3: Successiv igenväxning mot trädbevuxen mark.

Skötselåtgärder: Alt. 1

Restaurering: Träd avverkas och slyuppslag röjs bort.

Nyskapande: Området hägnas in och betas. Alternativt brukas som slätteräng torra år.

Löpande: Kontinuerligt bete, alternativt slås områdena på sensommaren och höet samlas ihop. Gödsla ej.

Alt. 2: Däm diket som avvattnar Larslamossen och skapa ett viltvatten med vattenspegel.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Alt. 3: Inga åtgärder. Området tillåts successivt växa igen med träd och buskar.

Skötselområde J: Åkrar – 30,6 ha

Beskrivning: Åkrar som brukas för vall- eller spannmålsproduktion, inkl. några åkerholmar och bryn som ej ingår i skötselområde K. Under slutet av 1700-talet användes åkrarna som äng, medan en del mer väl-dränerade partier brukades som åker.

Bevarandemål: Åkrar som brukas för vall eller spannmålsproduktion. Små partier som på sikt kan vara lämpliga miljöer för mnemosynefjäril förekommer.

Skötselåtgärder: Normal skötsel av åkrarna så att vall eller spannmål kan skördas. Holmar, bryn och dikesrenar hålls fria från uppkommande sly. Vissa små partier, i närheten av växtplatser för nunneört, lämnas omväxlande i träda något år för att på sikt skapa lämpliga miljöer för mnemosynefjärilen.

Skötselområde K: Blomsterrika bryn och åkerholmar – 6,0 ha

Beskrivning: Blomsterrika, solexponerade skogsbryn och åkerholmar med växter som krissla, åkervädd, rödklint, getväppling och äkta johannesört. De örtrika områdena lockar flera intressanta och skyddsvärda insektsarter, t.ex. allmän, bredbrämad och liten bastardsvärmare samt *Cassida*-arter knutna till krissla. Flera områden håller dock på att växa igen med sly och buskar. Under slutet av 1700-talet låg de blomsterrika brynen och åkerholmarna inom inägomarken och ingick i efterbete tillsammans med ängar och åkrar.

Bevarandemål: Öppna till halvöppna, blomsterrika bryn och åkerholmar. Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Arealen blomsterrika bryn och åkerholmar uppgår till minst 5 hektar.
- Bastardsvärmare samt *Cassida*-arter knutna till krissla förekommer i livskraftiga populationer.

Skötselåtgärder: Restaurering:
Varierande skötsel beroende på var områdena ligger. Generellt bör träd- och buskskiktet glesas ut och sly röjas bort. Vissa delar kan ingå i nya eller utvidgade, gamla betesfällor. Krisslan tål dock inte beteshävd. För att undvika onödigt slyuppslag ringbarkas lövträd,

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

speciellt asp, före avverkning. Samla ihop riset i högar. Stora rishögar fraktas bort.

Löpande:

Uppkommande sly och buskar röjs bort. För att på lång sikt bevara områden som inte kommer att ingå i betesfällor bör åtgärder som slätter på sensommaren eventuellt genomföras med några års mellanrum.

Skötselområde L: Norr om Kullbådviken – 3,4 ha

Beskrivning: Trädbevuxet område omväxlande med öppna partier utmed vägar och intill sommarstugor, nära havet. De trädbevuxna delarna består av medelåldrig tall, gran, björk, ask och klibbal samt en- och nyponbuskar. Öppna partier är blomsterrika med bl.a. rödklint, åkervädd, johannesört och krissla. Allmän och liten bastardsvärmare finns i området och på två platser växer guckusko. Orkidén har sannolikt spritt sig på naturlig väg från en sommarstugetomt där den planterades in på 1950-talet, (Mats Severin, muntl.). I den sydöstra delen finns träbyggnader, bryggor, i- och uppläggningsplats för båtar, m.m. Under slutet av 1700-talet användes området som beteshage.

Bevarandemål: Öppna till halvöppna, blomsterrika områden med gamla, glest stående träd och spridda buskar. Områden närmast vattnet ska vara mer öppna än övriga delar. Det är gynnsamt tillstånd när följande bevarandemål är uppnådda:

- Arealen öppna, blomsterrika partier med bl.a. krissla och åkervädd uppgår till minst 0,5 hektar.
- Guckusko, allmän bastardsvärmare och liten bastardsvärmare förekommer i livskraftiga populationer.

Skötselåtgärder: Restaurering: Utglesning av träd- och buskskiktet, särskilt nära havet. Potentiellt vidkroniga träd och träd av hagmarkskaraktär röjs/huggs fram.
Löpande: Återkommande röjning och uthuggning. De öppna blomsterrika ytorna bör skötas genom slätter på sensommaren. Åtgärden genomförs med några års mellanrum.

Skötselområde M: Gårdsmiljö – 4,2 ha

Beskrivning: Gårdsmiljö med bostadshus och ekonomibyggnader. Redan under slutet av 1700-talet användes området som gårdsmiljö.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

Bevarandemål: Bevara gårdsmiljöns karaktär av något större skärgårdsjordbruk.

Skötselåtgärder: Nyskapande:

Östhammars kommun upprättar en flerårsplan för underhåll av gårdsmiljön och byggnaderna, se även skötselområde O.

Skötselområde N: Hav 23,8 ha

Beskrivning: Hav och bladvass.

Bevarandemål: Naturlig landhöjning.

Skötselåtgärder: Inga åtgärder.

Skötselområde O: Byggnader

./E

(Se även "Beskrivning av byggnader" s 17 och bilaga E för byggnadernas lägen.)

- Beskrivning:
1. Dass som ägs och disponeras av fastighet 1:139, men som står inne i reservatet.
 2. Välskött väderkvarn som är låst. Ägs av Östhammars kn.
 3. Välskött uthyrningsstuga som ägs av arrendatorn.
 4. Välskött uthyrningsstuga som ägs av arrendatorn.
 5. Dass som disponeras av fastighet 1:296, men som står inne i reservatet.
 6. Potatiskällare.
 7. Annex-byggnad.
 8. Huvudbyggnad.
 9. Arrendebostad.
 10. Förråd. Barack i dåligt skick.
 11. Pumphus.
 12. Timrad stuga "Slöjdstugan" som hyrs ut privat.
 13. Gammal loft-/tvättstuga.
 14. Gammalt stall, nu garage.
 15. Gammalt, slitet dass.
 16. Saltbod med brygga.
 17. Vedbod och vagnslider.
 18. Magasin.
 19. Ladugård och silo.
 20. Urinbrunn.
 21. Lada.
 22. Jordkällare som rasat ihop.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

23. F.d. tvättstuga "Björkbacken", som hyrs ut privat.
24. Dass, tillhörande 23.
25. Brygga (precis utanför reservatet).
26. Brygga (precis utanför reservatet).
27. Gammal raserad brygga.
28. Gammal, sliten brygga.
29. Brygga som disponeras av "Domareskären".
30. Skjul som är låst och disponeras av Björkbackens samfällighetsförening.
31. Privat båthus och brygga i reservatet.
32. Fyra jaktorn och ett jaktpass. Används av Gräsö gårds jaktlag.

Bevarandemål: Östhammars kommun ska upprätta en plan med bevarandemål för samtliga byggnader, 1-31, (ej 32).

Skötselåtgärder: Östhammars kommun ska upprätta en flerårsplan för underhåll och skötsel av samtliga byggnader, 1-31, (ej 32). Se även skötselområde M.

Skötselområde P: Friluftsliv

./D (Se bilaga D för friluftsanordningarnas/-anläggningarnas läge.)

Beskrivning:

- En parkeringsplats för ca. 10 bilar finns vid infarten till Gräsö gård. (Parkeringsplats finns även strax utanför reservatet vid färjeläget.)
- Rastplats och parkeringsplats(er) med informationstavla(-or) (informationscentrum) för minst 10 bilar samt sittbänkar och bord.
- Ytterligare en parkeringsplats för 5-10 bilar.
- Vägskyltar till parkeringsplatserna.
- Information på skyltar och tavlor.
- Stigar som utgår från de planerade parkeringsplatserna.
- Rastbord och bänkar på lämplig plats i skötselområde D.
- Vindskydd, eldstad och vedförråd väster om Österbyvägen, (för att underlätta och utveckla Gräsö skolas uteverksamhet).
- Stängselgenomgångar.
- Utsiktsplats med sittbänk(ar) eldstad och vedförråd.
- Gränsmarkering.

Bevarandemål:

- Städade och välhållna parkeringsplatser.
- Städad och välhållen rastplats (informationscentrum).

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

- Väl underhållna vägskyltar.
- Väl underhållna informationstavlor och reservatsskyltar ska finnas på lämpliga platser. Information till hundägare och barn bör även finnas.
- Markerade och väl underhållna stigar.
- Väl underhållet rastbord, vindskydd, eldstad och vedförråd.
- Väl underhållna stängselgenomgångar.
- Väl underhållna utsiktsplats, med sittbänk(ar) eldstad och vedförråd.
- Gränsmarkeringarna ska följa svensk standard, SIS 03 15 22.

Skötselåtgärder: Restaurering:

- Parkeringsplatsen vid Gräsö gård utvidgas något.

Nyskapande:

- Rastplats och parkeringsplats(er) med informationstavla(-or) (informationscentrum) för minst 10 bilar samt sittbänkar och bord anordnas intill vägen mot Österbyn.
- En ny parkeringsplats för ca. 5-10 bilar anordnas i sydöstra delen, vid Kattskär.
- Anordna vägskyltar och P-skyltar till parkeringsplatserna.
- Informationstavla(or) sätts upp vid rastplatsen norr om kyrkan. (Denna information ska gälla natur-, kultur- och friluftsvärden för hela Gräsö, inte bara Gräsö gårds naturreservat). Informationstavlor och reservatsskyltar (för Gräsö gård) sätts upp vid parkeringsplatserna. Reservatsskyltar bör även sättas upp på några andra lämpliga ställen, t.ex. vid utsiktsplatsen vid Kattskär. Information till hundägare om hundhållning inom reservatet samt information till barn bör även finnas.
- Två markerade stigslingor, med stängselgenomgångar. En som utgår från P-platsen vid Österbyvägen och en vid Kattskär. En utsiktsplats med sittbänk(ar), eldstad och vedförråd anordnas vid Kattskär.
- Anlägg rastbord och bänkar på lämplig plats i skötselområde D.
- Anlägg vindskydd, eldstad och vedförråd väster om Österbyvägen.
- Markera reservatets gräns med färg på träd samt med hörnstolpar. Røj en rågång där så behövs.

Löpande:

- Städade och välhållna parkeringsplatser.
- Städad och välhållna rastplats (informationscentrum).
- Underhåll av stigar och stängselgenomgångar.
- Røjning vid utsiktsplatsen.
- Byt ut skyltar vid behov.

2007-01-29

Dnr: 512-7665-02

- Förstärk målning på träd och underhåll av hörnstolpar samt röjning av rågången.
- Tillsyn.

Anordningar för friluftslivet samt besökarnas aktiviteter ska planeras så att konflikter med reservatets övriga syften undviks.

Bränder

Uppkomna bränder ska släckas. Efter en eventuell skogsbrand lämnas det brända området för fri utveckling. Död ved, såväl stående som liggande, lämnas på platsen. Undantag måste dock göras för åtgärder som är nödvändiga för människors säkerhet och framkomligheten längs stigar.

Vägar (inklusive vägdiken), stigar och ledningar

Ledningar, vägar och stigar inom reservatet ska underhållas. Nödvändiga röjningar i anslutning till dessa får utföras.

Byggnader och andra anläggningar

Östhammars kommun ska upprätta en flerårsplan för underhåll och skötsel av samtliga byggnader förutom jaktorn.

Upplag m.m.

Tillfälliga upplag får upprättas av förvaltaren i samband med skötseln av reservatet. Förvaltaren får även ställa upp manskapsbodar i samband med skötselinsatser.

Jakt och fiske

Jakten och fiske ingår i arrendet på Gräsö gård. Jakt får bedrivas i enlighet med gällande lagstiftning. För allmänheten gäller fritt handredskapsfiske inom reservatet.

Fauna- och floravård

Eventuella åtgärder som kan behövas göras till stöd för hotade eller sällsynta arter får göras inom reservatet.

Fornlämningar

Fornlämningar är skyddade enligt lagen om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950). Åtgärder som rör fornlämningar ska ske i samråd med länsstyrelsens kulturmiljöenhet.

Kulturlämningar

Åtgärder som rör kulturlämningar ska ske i samråd med länsstyrelsens kulturmiljöenhet.

UPPFÖLJNING AV SKÖTSELÅTGÄRDER

Förvaltaren ansvarar för dokumentation av förändringar inom reservatet, inklusive skötselåtgärder. Dokumentationen bör helst ske med både anteckningar och fotografier. Skötselåtgärderna ska följas upp för att kontrollera att de genomförda åtgärderna överensstämmer med bevarandemålen och så att status före och efter utförda skötselåtgärder dokumenteras.

Innan skötselåtgärder genomförs skall fördjupade inventeringar genomföras.

UPPFÖLJNING AV BEVARANDEMÅL

Förvaltaren ansvarar för att uppföljning av bevarandemål görs varje år för:

- Parkeringsplatser, vägskyltar, stigar, stängselgenomgångar, utsiktsplats, sittbänkar och bord, informationstavlor, reservatsskyltar och andra informationsskyltar samt städning.

Förvaltaren ansvarar för att uppföljning av bevarandemål görs vart femte år för:

- Gränsmarkering.

Östhammars kommun ansvarar för att uppföljning av bevarandemål görs vart femte år för:

- Byggnader.

Länsstyrelsen tillsammans med förvaltaren ansvarar för att uppföljning av bevarandemål görs ungefär vart tionde år för:

- Öppna och halvöppna, gräsbevuxna marker.
- Skogsbetesmarker.
- Förekomst av prioriterade arter.

Länsstyrelsen tillsammans med förvaltaren ansvarar för att uppföljning av bevarandemål görs ungefär vart 20:e år för:

- Utbredning av naturtyper.

SAMMANFATTNING OCH PRIORITERING AV ÅTGÄRDER

Skötselåtgärd	Prio	När	Skötselomr.	Finansiering*
Gränsmarkering	1	2007	P	Länsstyrelsen
10-års plan för byggnader	1	2007	O	Östhammars kommun
Underhåll byggnader	1	Kontinuerligt	O	Östhammars kommun
En parkeringsplats (5-10 bilar) med P-skylt och vägvisare i sydöstra delen	1	2007-08	P	Upplandsstiftelsen (US)
Rastplats/parkeringsplats(er) (minst 10 bilar) med information, sittbänkar och bord	1	2007-08	P	US
Två markerade stigar och stängselgenomgångar, den ena med sittbänk(ar), eldstad och vedförråd.	1	2007-08	P	US
Vindskydd, eldstad och vedförråd.	1	2007-08	B	US
Rastbord och bänkar	1	2007-08	D	US
Informationstavlor, reservatsskyltar och andra info-skyltar	1	2007-08	P	US
Restaureringsröjning/-huggning plus nyhamling	1	2007-08	D, E, G	US
Skogsbete	1	Kontinuerligt	A, B	Miljöstöd / US
Bete och/eller slåtter	1	Kontinuerligt	D, E, F, G, H	Miljöstöd / US
Åkerbruk	1	Kontinuerligt	J	Arrendator
Städning	1	Kontinuerligt	Alla	US
Tillsyn	1	Kontinuerligt	Alla	US
Uppföljning av skötselåtgärder	1	Efter åtgärd	Alla	US
Uppföljning av bevarandemål	1	Varje, vart 5:e, 10:e och 20:e år enligt ovan.	Alla	US
Bete och/eller slåtter	2	Kontinuerligt	(I), K, L	Miljöstöd / US
Nyhamling/återhamling	2	2008-11	F	US
Röjning, uthuggning av skogsmark	2	2008-08	A, B	US
Restaureringsröjning/-huggning plus ev. slåtter	2	2008-10 och vid behov	(I), K, L	US
Sly- och buskröjning	2	Vid behov	D, E, F, G, K, L	Miljöstöd / US
Uppsättning av stängsel	2	Vid behov	A, B, (I), (K)	US
Dämning av diken	3	2010-12	C, I	US
Skapa våtmark/viltvatten	3	2010-12	I	US

*) Enligt avtal (dnr: 512-9137-05) ger Länsstyrelsen ett ekonomiskt bidrag till Upplandsstiftelsen under perioden 2005-2009. Bidraget uppgår till 49 % av den årliga förvaltningskostnaden, dock maximalt 75 000 kr per kalenderår.

BILAGOR

- A. Översiktskarta, skala 1:250 000
- B. Reservatskarta, skala 1:10 000
- C. Skötselområdeskarta 1, skala 1:9 000
- D. Skötselområdeskarta 2, skala 1:9 000
- E. Byggnader och forn-/kulturlämningar, skala 1:6 000
- F. Historisk markanvändning, skala 1:15 000

Bilaga A. Översiktskarta

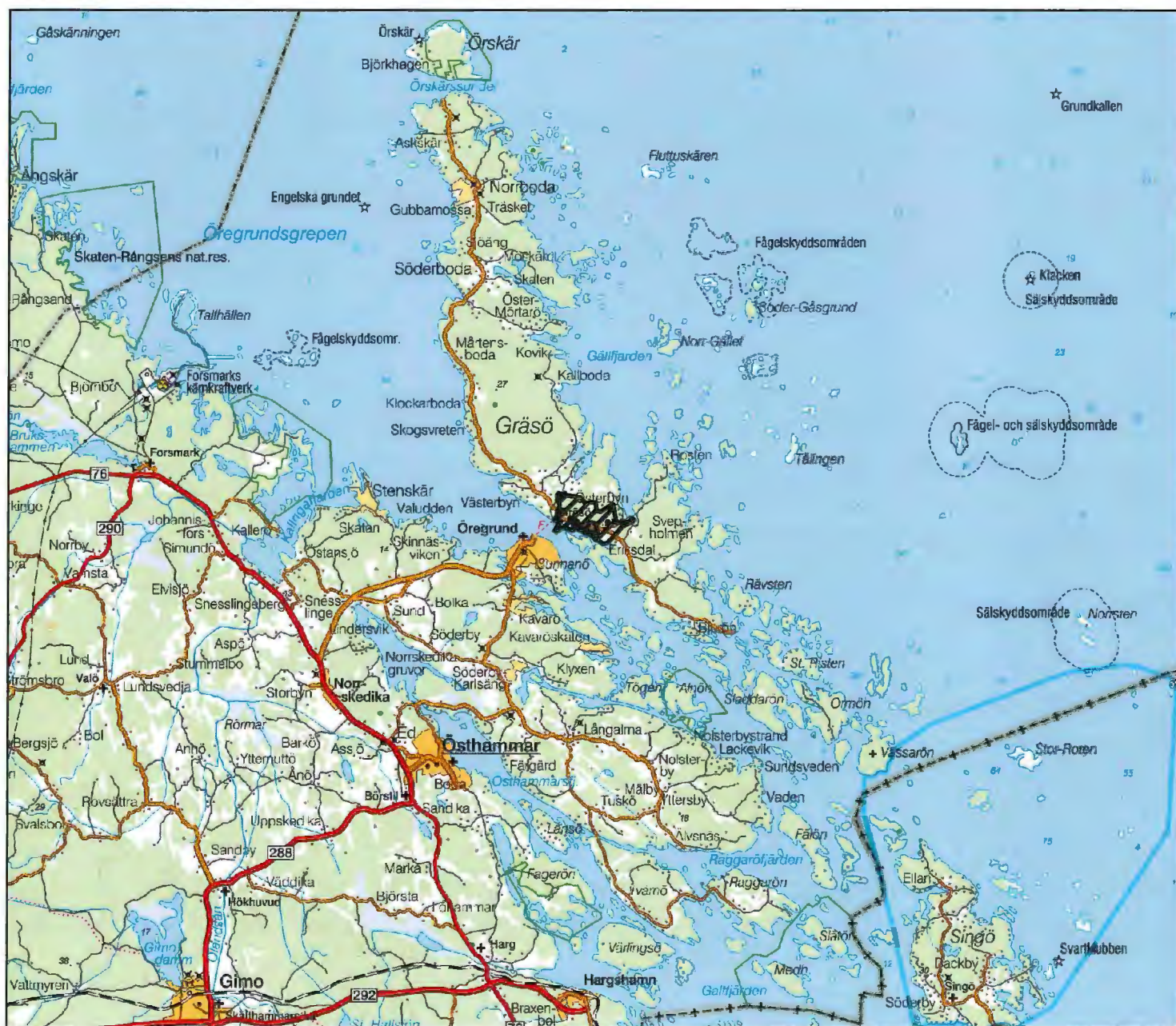
Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län skötselplan

2007-01-29

512-7665-02

Naturreseptatet Gräsö gård

Östhammars kommun

0 5 10 15
Kilometers

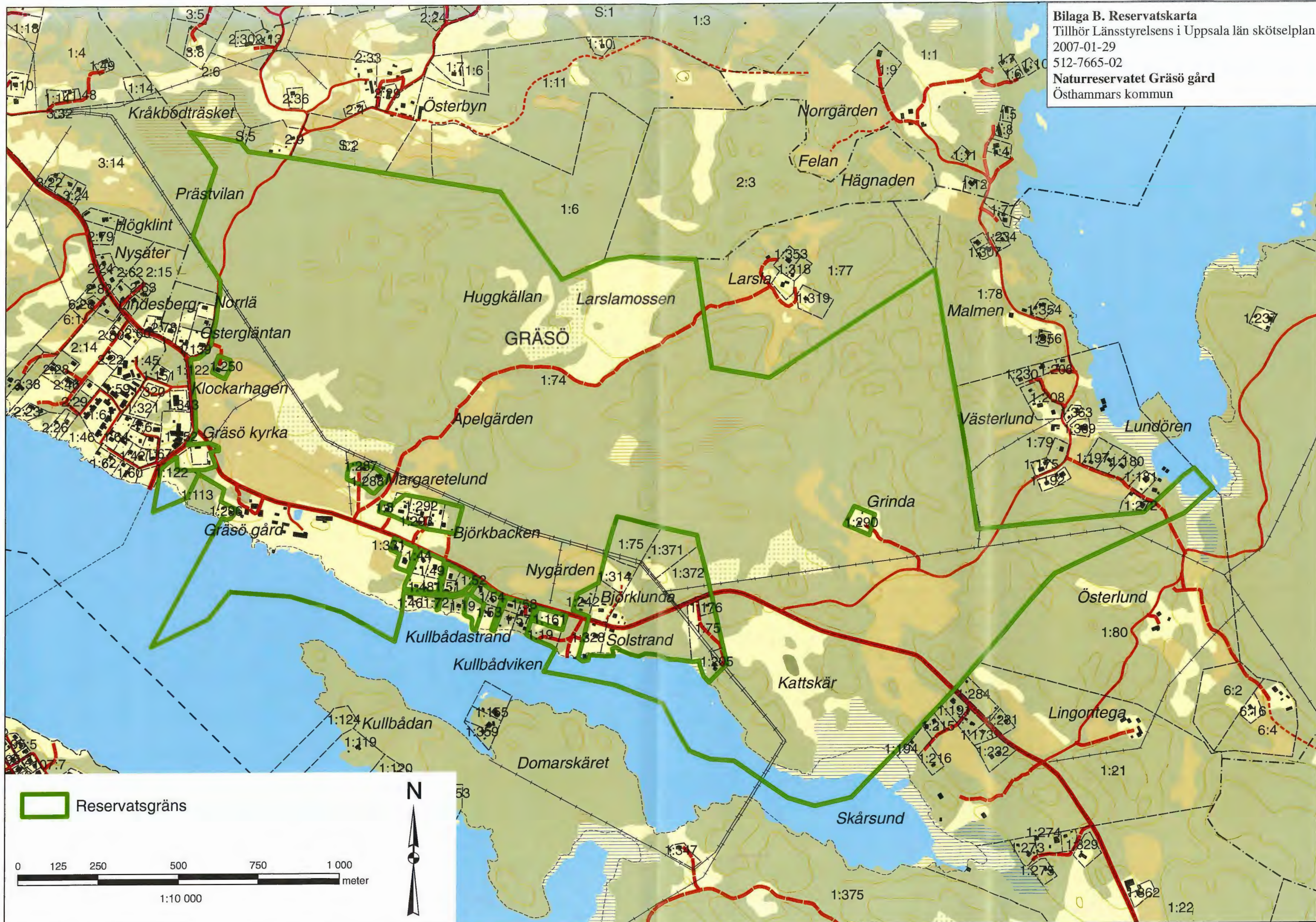
1:250 000

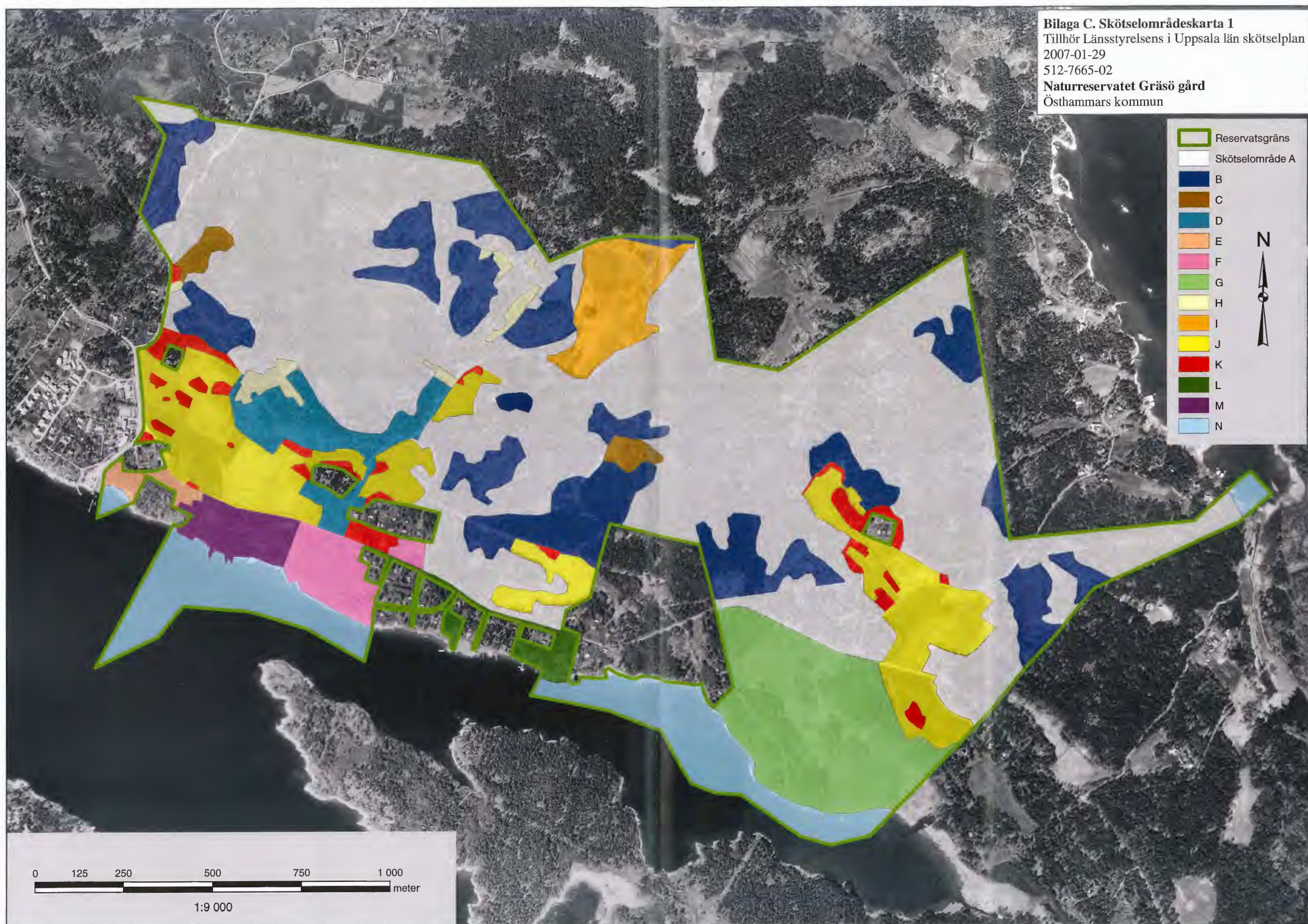

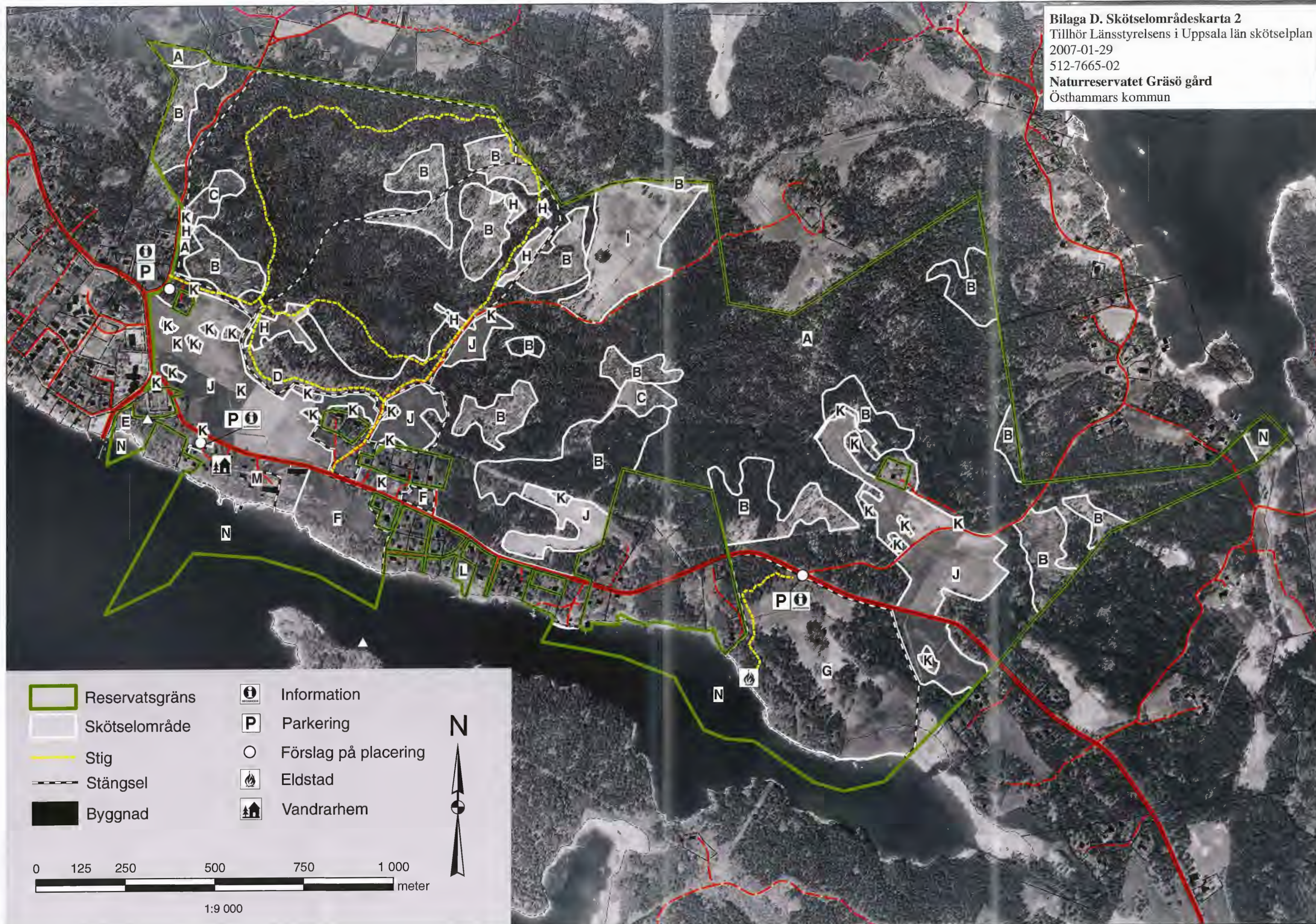
 Reservatsområde

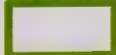
Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län skötselplan
2007-01-29
512-7665-02
Naturreservatet Gräsö gård
Östhammars kommun

Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län skötselplan
2007-01-29
512-7665-02
Naturreservatet Gräsö gård
Östhammars kommun

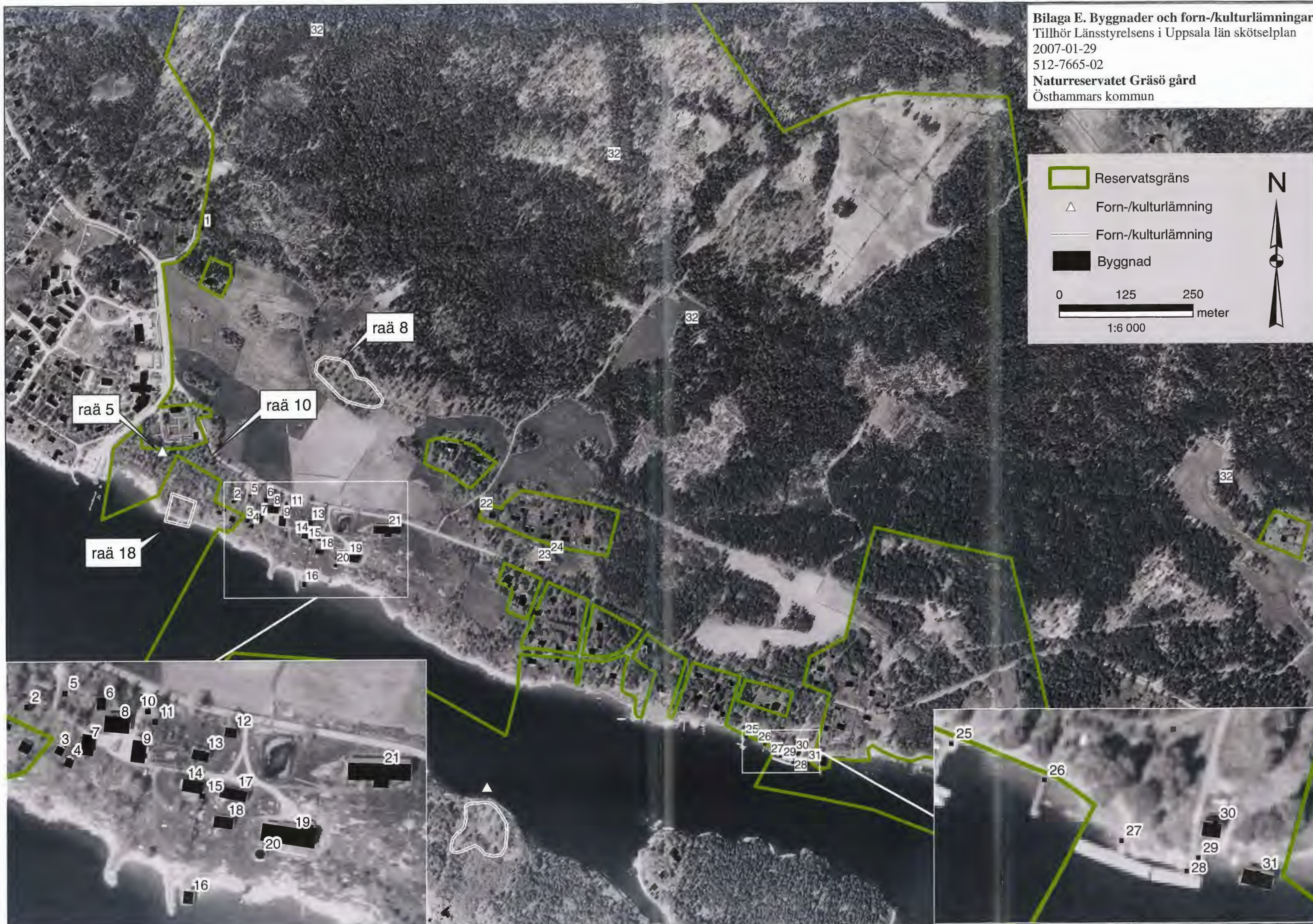
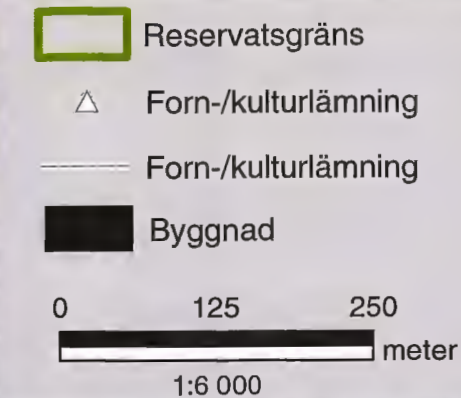

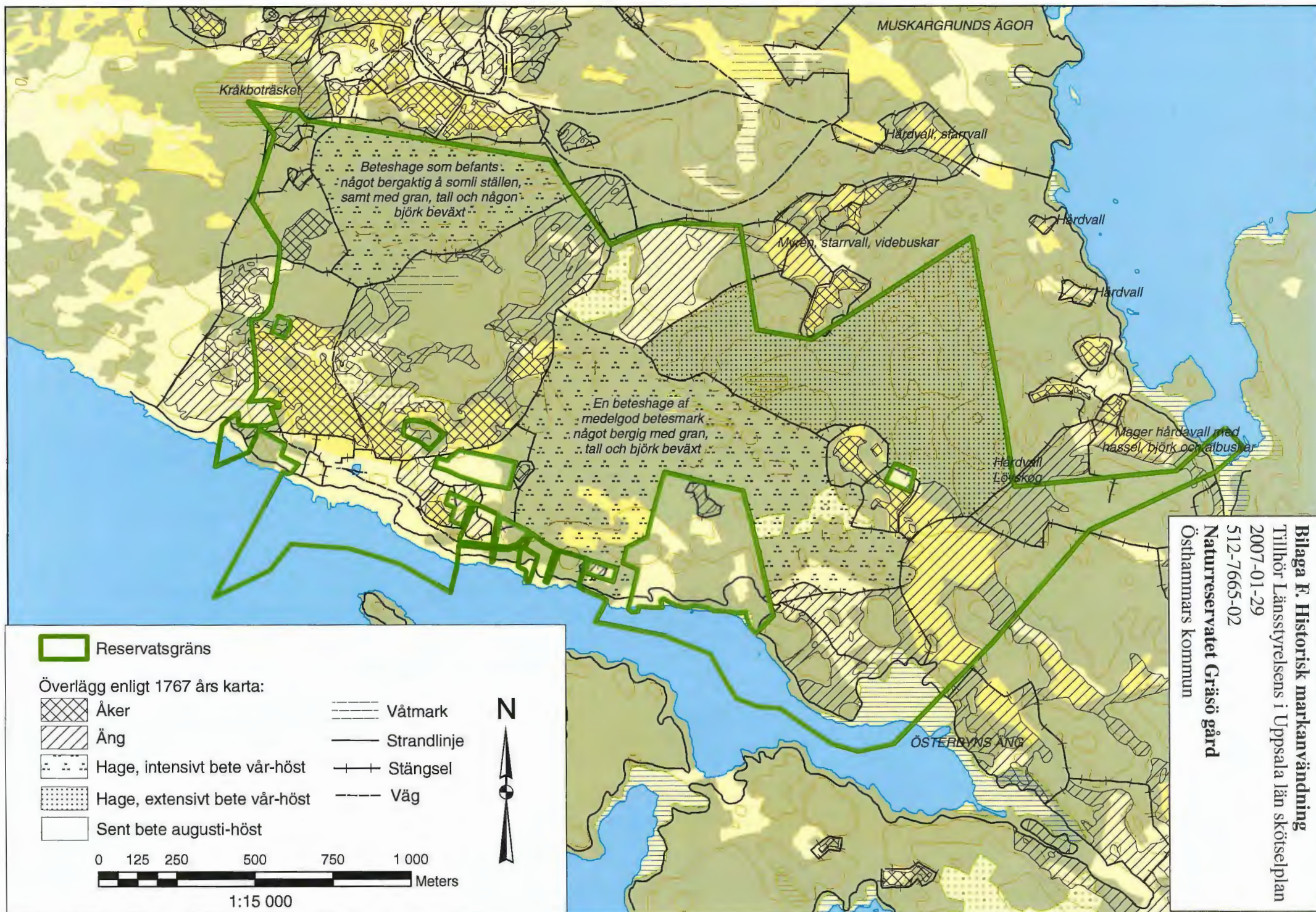
Reservatsgräns	Information
Skötselområde	Parkering
Stig	Förslag på placering
Stängsel	Eldstad
Byggnad	Vandrarhem

0 125 250 500 750 1 000
meter

1:9 000

Bilaga F. Historisk markanvändning
Tillhör Länsstyrelsens i Uppsala län skötselplan
2007-01-29
512-7665-02
Naturresevatet Gräsö gård
Östhammars kommun